

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ

БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫН АРТТЫРУ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ

ЕРЕКШЕ НАЗАР АУДАРУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН
БАЛАЛАРДЫ СҮЙЕМЕЛДЕУ БОЙЫНША
МЕНТОРЛАРДЫҢ ЖҰМЫСЫН
ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӨНІНДЕГІ

ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институты» КЕАҚ Ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен (2026 жылғы 4 маусымдағы № 6 хаттама) ұсынылған.

Ерекше назар аударуды қажет ететін балаларды сүйемелдеу бойынша менторлардың жұмысын ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар. – «Өркен» БЭАҰҒПИ» КЕАҚ, Алматы, 2026. – 107 б.

Әдістемелік ұсынымдар ерекше назар аударуды қажет ететін балаларды сүйемелдеу бойынша менторлардың қызметін ұйымдастыруда бірыңғай тәсілдер қалыптастыру, сондай-ақ кәмелетке толмаған балалармен жүргізілетін профилактикалық, тәрбиелік және әлеуметтік жұмыстың тиімділігін арттыру мақсатында әзірленді. Ұсынымдарда менторлар қызметінің құқықтық, ұйымдастырушылық және әдістемелік негіздері, олардың балаларды сүйемелдеу жүйесіндегі рөлі, отбасымен, білім беру ұйымдарымен және профилактика субъектілерімен бірлесе жұмыс жасау тәртібі жан-жақты қарастырылған. Баланы сүйемелдеу алгоритмі, үлгілік кейстер, құжат жүргізу, ментор қызметінің тиімділігін бағалау және оның кәсіби қолдауын қамтамасыз ету жөніндегі ұсынымдар қамтылған.

Ұсынымдар профилактикалық жұмысты ұйымдастыруда, тәлімгерлік бағдарламаларын іске асыруда, қиын жағдайдағы балаларды сүйемелдеуде, сондай-ақ бала құқықтарын қорғау саласында қызмет атқаратын мамандарды даярлау және олардың біліктілігін арттыру барысында пайдаланылуы мүмкін.

Әдістемелік ұсынымдар менторларға, білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне, Балалардың құқықтарын қорғау басқармасының (БҚҚБ) мамандарына, кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның (КТІҚҚК) мүшелеріне, сондай-ақ балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау саласында қызмет ететін өзге де мамандарға арналған.

Мазмұны	
КІРІСПЕ.....	4
Негізгі ұғымдар	
I. Ментордың рөлі: баланы қолдаудың негізгі міндеттері мен қағидаттары	12
II. Менторларды іріктеу және даярлау.....	23
III. Баланы сүйемелдеудің алгоритмі.....	33
IV. Менторлық жұмыстың формалары мен әдістері	42
V. Практикалық жағдаяттар мен ұсыныстыр	51
VI. Тәлімгерлік жұмыстың тиімділігін бағалау	56
ҚОСЫМШАЛАР.....	62

КІРІСПЕ

Балалардың амандығын, қауіпсіздігін және жан-жақты дамуын қамтамасыз ету - Қазақстан Республикасы мемлекеттік саясатының басым бағыттарының бірі. Профилактикалық жұмысты, көрсетілетін қолдауды күшейтіп, ерекше назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмаған балалардың табысты әлеуметтенуіне қосымша жағдайлар жасау үшін менторлық сүйемелдеу практикасы дамытылуда.

Менторлық балаға қосымша қолдау көрсетудің маңызды тетігі ретінде қарастырылады. Ол бала мен оған жақын ересек адамның арасында сенімді қарым-қатынас қалыптастыруға, баланың тұлғалық әлеуетін нығайтуға, жағымды мінез-құлық дағдыларын дамытуға, өмірге көзқарасының дұрыс қалыптасуына және оның әлеуметтік орнықтылығын арттыруға бағытталған.

Әдістемелік ұсынымдар ментор функцияларын жүзеге асыруға тартылатын адамдарға көмек көрсету мақсатында әзірленді. Ұсынымдарда менторлық сүйемелдеуді ұйымдастырудың негізгі қағидаттары, ментор іс-әрекетінің кезеңдері, баламен, отбасымен және профилактика субъектілерімен бірлесе жұмыс жасаудың ерекшеліктері айқындалған, сондай-ақ өмірде жиі кездесетін жағдайларда қолданылатын практикалық іс-әрекет алгоритмдері ұсынылған.

Әдістемелік ұсынымдар Қазақстан Республикасы Конституциясының; Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» кодексінің; Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2026 жылғы 29 сәуірдегі № 104-НҚ «Білім беру ұйымдарында ерекше назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарды педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығының; Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы», «Білім туралы»,

«Құқық бұзушылық профилактикасы туралы», «Дербес деректер және оларды қорғау туралы» заңдарының, сондай-ақ балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау мәселелерін реттейтін Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінің ережелері ескеріле отырып әзірленді.

Әдістемелік ұсынымдарды практикада қолдану менторлық сүйемелдеуді ұйымдастыруда бірыңғай тәсілдерді қалыптастыруға, балаға көрсетілетін қолдаудың сапасын арттыруға, ментордың, отбасының және профилактика субъектілерінің бірлесе жұмыс істеуін нығайтуға, сондай-ақ құқық бұзушылықтардың қайталануының алдын алуға, отбасының әл-ауқатын нығайтуға және балалардың құқықтарын қорғауға қосымша жағдайлар жасауға мүмкіндік береді.

Негізгі ұғымдар

Ментор – Қазақстан Республикасының кәмелетке толған азаматы, ерекше назар аударуды қажет ететін баланы ерікті түрде менторлық сүйемелдеуді жүзеге асыратын, оған тұлғалық, әлеуметтік және уәждемелік қолдау көрсететін, баланың әлеуметтенуіне және қауіпсіз дамуына ықпал ететін тұлға.

Менторлық сүйемелдеу – балаға жүйелі қолдау мен көмек көрсету үшін оған тәлімгер (ментор) бекітілетін жеке сүйемелдеу нысаны. Ол баланың тұлғалық әлеуетін нығайтуға, қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамытуға, әлеуметтік орнықтылығын арттыруға және оң өзгерістерді қолдауға бағытталған тұрақты бірлескен жұмыстар арқылы жүзеге асырылады.

Менторлық сүйемелдеу бағдарламасының үйлестірушісі – менторлық бағдарламаны іске асыруды сүйемелдеу және ұйымдастыру үшін Балалардың құқықтарын қорғау басқармасы (БҚҚБ) айқындайтын тұлға. Ол менторлар, бала, оның заңды өкілдері және мүдделі ұйымдар арасындағы жұмыстарды ұйымдастырады. Сондай-ақ менторларды іріктеу, даярлау және олардың қызметін мониторингтеу рәсімдерін ұйымдастырады.

Ерекше назар аударуды қажет ететін балалар – Қазақстан Республикасының 2025 жылғы 30 желтоқсандағы № 245-VIII «Құқық бұзушылық профилактикасы туралы» Заңының 78-бабына сәйкес ерекше назар аударуды қажет ететін балалар санаты:

- оқу пәндері бойынша үлгерімі төмен;
- қараусыз және қадағалаусыз қалған, қаңғыбастықпен немесе қайыршылықпен айналысатын;
- білім беру ұйымының жарғысын және (немесе) ішкі тәртіп қағидаларын өрескел немесе бірнеше рет бұзған;
- бір ай ішінде себепсіз төрт және одан да көп күн сабаққа келмеген;
- әкімшілік және (немесе) қылмыстық құқық бұзушылық жасаған;
- алкогольдік және энергетикалық сусындар, психоактивті заттар, электронды (вейптер), темекі өнімдерін тұтынатын;
- құмар ойындарға тәуелділіктен (лудоманиядан) зардап шегетін;
- жүкті;
- зорлық-зомбылыққа, қатыгездікке, жәбірлеуге (буллингке) ұшыраған немесе олардың куәгері болған;
- зорлық-зомбылық, қатыгездік немесе жәбірлеген (буллинг);
- арнайы білім беру ұйымдарының түлектері;
- қоғамға жат мінез-құлық жасаған балалар.

I. МЕНТОРДЫҢ РӨЛІ: БАЛАНЫ ҚОЛДАУДЫҢ НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕРІ МЕН ҚАҒИДАТТАРЫ

Ментор деген кім?

Әр бала қамқорлыққа, қолдауға және өзінің қабілеттерін ашуға, өзіне деген сенімін нығайтуға, өмірлік қиындықтарды еңсеруді үйренуге көмектесетін жақын ересек адамға мұқтаж. Өмірде әртүрлі жағдайларға байланысты ерекше назар аударуды және сүйемелдеуді қажет ететін балалар да бар. Олар қарым-қатынас жасауда, оқуда, эмоцияларын басқаруда, ересектермен және құрдастарымен сенімді қарым-қатынас орнатуда қиындықтарға тап болуы мүмкін, сондай-ақ қоғамдық ортаға табысты бейімделуі үшін қосымша қолдауды қажет етеді.

Осындай балалар үшін жанында сенімді тірек бола алатын, оларды ылғи қолдап жүретін, тыңдай білетін, жігерлендіретін және өзі үлгі болатын, әртүрлі жағдайларды шешудің тәсілдерін көрсететін ересек адамның болуы ерекше маңызды. Мұндай рөлді ментор атқарады.

Ментор – ерекше назар аударуды қажет ететін балаға ерікті негізде тәлімгер болатын, оған барлық жағынан қолдау көрсететін, оның әлеуметтенуіне және қауіпсіз дамуына ықпал ететін Қазақстан Республикасының кәмелетке толған азаматы.

Ментор қызметінің мәні – қолдауды қажет ететін бала үшін сенім арта алатын маңызды ересек адам болу. Ол балаға эмоциялық қолдау көрсетеді, өзіне деген сенімін қалыптастыруға, дербестігін дамытуға және қиын жағдайларда байыпты әрі саналы шешім қабылдау дағдыларын меңгеруге көмектеседі.

Ықылас, шынайы қызығушылық және тұрақты қолдау арқылы ментор балаға өзінің күшті жақтарын тануға, қызығушылық аясын кеңейтуге, мақсат қоя білуге және оған жету жолдарын табуға көмектеседі.

Ментор балаларды сүйемелдеу жүйесінде қандай рөл атқарады?

Ментор мәртебесі қоғамдық маңызы бар сипатқа ие және кәмелетке толмағандарды сүйемелдеуге бағытталған әлеуметтік маңызы бар міндеттерді шешуге қатысуымен айқындалады. Ментор баланы сүйемелдеу жүйесінің қатысушысы болып табылады және тәлімгерлік көрсету функциясын жүзеге асырады.

Ментор баланы сүйемелдеуді Балалардың құқықтарын қорғау басқармасының (БҚҚБ) белгіленген тәртіппен қабылданған шешімі (жолдамасы) негізінде, оның ішінде Кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссияның (КТІҚҚК) қызметі шеңберінде немесе жергілікті атқарушы органдардың өз құзыреті шегінде қабылдаған шешімдеріне сәйкес қоғамдық негізде жүзеге асырады.

Ментор өз қызметін Қазақстан Республикасының заңнамасына, осы Әдістемелік ұсынымдарға және менторлық сүйемелдеу бағдарламасы іске асырылатын ұйымның ішкі актілеріне сәйкес жүзеге асырады.

Ментор өз құзыреті шегінде және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес баланың құқықтарының сақталуына, ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз етуге және өзіне жүктелген функциялардың тиісінше орындалуына жауапты болады.

Ментордың негізгі міндеттері мен қызыметі

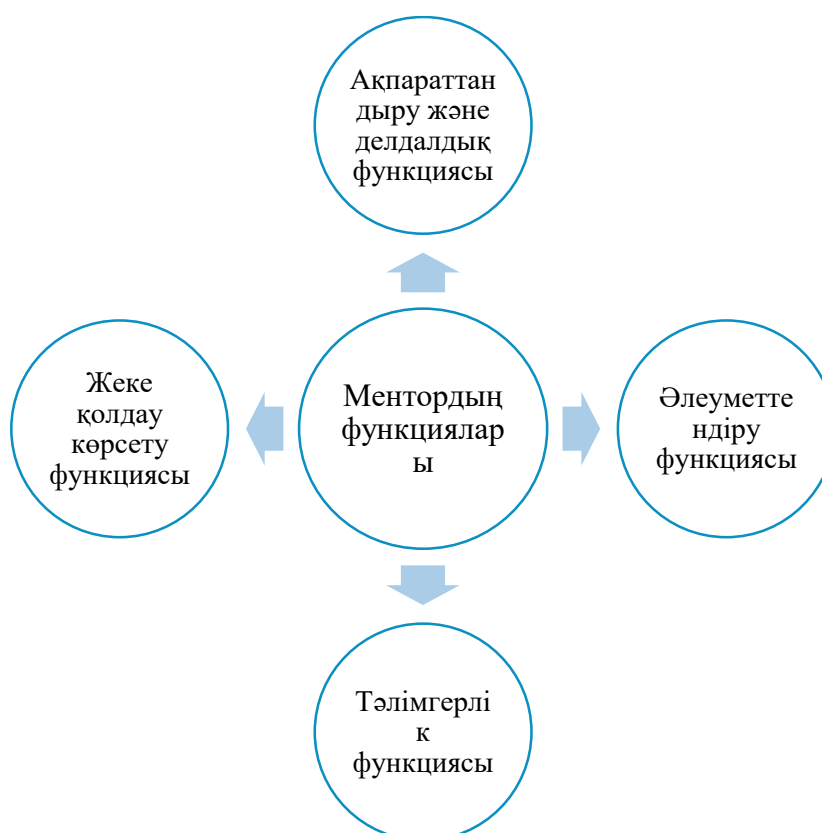
Менторлық қызметтің мақсаты – ерекше назар аударуды қажет ететін балаға оның жан-жақты дамуына және қоғамға табысты бейімделуіне ықпал ететін қажетті қолдау көрсету

Менторлық қызметтің міндеттері:

- ☒ балаға жүйелі түрде уәждемелік (мотивациялық) қолдау көрсету;
- ☒ баланың оқуға, дамуға, еңбекке, спортқа, шығармашылыққа және бос уақытын тиімді ұйымдастыруға деген қызығушылығын қолдау;

- ☒ баланың қоғамға бейімделуіне жәрдемдесу, қарым-қатынас жасау, өзін-өзі реттеу, жауапкершілік және қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамытуға ықпал ету;
- ☒ баланың оқуына және тұлғалық әлеуетін дамытуға қолдау көрсету;
- ☒ өмірлік ұстанымдары мен құндылық бағдарларын қалыптастыруға ықпал ету;
- ☒ баланың көңіл күйіндегі, мінез-құлқындағы және белсенділік деңгейіндегі өзгерістерді бақылау;
- ☒ алаңдаушылық белгілері байқалған кезде сүйемелдеуді үйлестірушіні, БҚҚБ-ны, КТІҚҚК-ны немесе өзге де уәкілетті тұлғаларға уақытылы хабар беру

Функции ментора можно представить в рамках следующих основных направлений деятельности:

Жеке қолдау көрсету

Ментор баламен тұрақты түрде жеке қарым-қатынас орнатады, оған өмірлік және оқу барысында туындайтын қиындықтарды шешуге көмектеседі, дүниетанымын кеңейтуге және бос уақытын тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді, сондай-ақ баланың өзі және өз қабілеттері туралы оң көзқарасын қалыптастыруға жәрдемдеседі.

Ақпараттандыру және делдалдық функциясы

Ментор баламен қарым-қатынас жасау барысында оның мінез-құлқындағы, көңіл күйіндегі және сабаққа қатысуындағы алаңдаушылық тудыратын өзгерістерді байқауы мүмкін. Ментор баланың өмірі мен денсаулығына төнуі ықтимал қауіптерді анықтап, оларды тіркейді және бұл туралы заңды өкілдерді, үйлестірушіні және (немесе) баланы сүйемелдеуге қатысатын мамандарды уақытылы хабардар етеді.

Әлеуметтендіру функциясы

Ментор баланың маңызды әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді, оның мектеп ұжымына бейімделуіне көмектеседі, білім алуға және болашақ мамандығын саналы таңдауға бағдар береді, азаматтық, тұлғалық және кәсіби өзін-өзі айқындауына қолдау көрсетеді, сондай-ақ мектептегі жанжалды жағдайларды шешуге жәрдемдеседі.

Тәлімгерлік функциясы

Ментор қамқорлығындағы балаға оң үлгі көрсетеді, оның бойына негізгі құндылықтар жүйесі мен өмірлік бағдарларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Менторлық сүйемелдеу келесі ***принциптерге негізделеді:***

Құпиялылық

Бала және оның отбасы туралы ақпарат Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес баланы сүйемелдеу және оның құқықтарын қорғау мақсатында ғана пайдаланылады. .

Жеке көзқарас

Әрбір жағдай бірегей және қалыптасқан өмірлік жағдайды жан-жақты талдауға, баланың жас ерекшеліктерін, қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескеруге негізделген жеке көзқарасты талап етеді .

Баланың қызығушылықтары мен әл-ауқатының басымдығы

Ментордың қызметі баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға бағытталады. Кез келген шешім қабылдау кезінде баланың құқықтары, қауіпсіздігі, әл-ауқаты және заңды мүдделері бірінші кезекте ескеріледі.

Ерте араласу

Негізгі назар тәуекел факторларын уақытылы анықтауға және олардың теріс салдарының алдын алуға бағытталады.

Сүйемелдеудің үздіксіздігі

Ментордың қызметі - баламен оның тұлғалық дамуына бағытталған, ұзақ мерзімді әрі сенімге негізделген тұрақты қарым-қатынас орнату.

Есеп беруге емес, нәтижеге бағдарлану

Ментордың қызметі ең алдымен баланың мінез-құлқы мен психоэмоциялық жағдайында сапалы оң өзгерістерге қол жеткізуге бағытталуы тиіс. Жұмысты тек формалды түрде орындауға жол берілмейді.

Еріктілік және өзара сенімге негізделген қарым-қатынас

Сүйемелдеу отбасы мен баланың өзара келісімі негізінде жүзеге асырылады.

Баланың тұлғалық дамуына назар аудару

Ментор баланың тұлғалық дамуын назарда ұстайды. Оның дербестігін, әлеуметтік бейімделуін, сондай-ақ өмірге деген көзқарастары мен ұстанымдарының дұрыс қалыптасуына көңіл бөледі.

Баланың қадір-қасиетін құрметтеу

Әрбір бала жағдайына, мінез-құлқының ерекшеліктеріне, отбасылық жағдайына және өзге де мән-жайларға қарамастан, құрметке ие болуға және қолдау алуға құқылы.

Баланың күшті жақтарына сүйену

Сүйемелдеу кезінде баланың ішкі ресурстарын, қабілеттерін, қызығушылықтарын және оң әлеуетін дамытуға ерекше назар аударылады.

Ведомствоаралық шаралар

Баланы тиімді сүйемелдеу отбасының, білім беру ұйымының және профилактика субъектілерінің келісілген іс-қимылы арқылы қамтамасыз етіледі.

Білім алушылар мен олардың отбасыларын сүйемелдеу кезінде менторларға (тәлімгерлерге) арналған
этикалық қағидалар мен шектеулер

ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

1.1. Ментор (тәлімгер) білім алушының және оның заңды өкілдерінің құқықтарын, қадір-қасиетін, жеке және отбасылық құпиясын құрметтеуге, кәсіби әдеп нормаларын сақтауға міндетті.

1.2. Ментор қызметі құпиялылық, кемсітушілікке жол бермеу, құрмет көрсету және баланың мүддесін қорғау қағидаттарына негізделеді.

МЕНТОРҒА

2.1. Білім алушының және оның отбасы мүшелерінің жеке деректерін заңды негізсіз үшінші тұлғаларға жария етуге.

2.2. Әлеуметтік желілерде, мессенджерлерде, бұқаралық ақпарат құралдарында және өзге де ашық дереккөздерде:

білім алушының немесе отбасының фотосуреттері мен бейнежазбаларын;

отбасылық жағдайға қатысты мәліметтерді;

отбасының әлеуметтік мәртебесі туралы ақпаратты;

денсаулық жағдайы, мінез-құлқы, үлгерімі немесе өзге де жеке жағдайларға қатысты мәліметтерді;

құжаттарды, мінездемелерді, актілерді, қорытындыларды және сүйемелдеу материалдарын жариялауға.

2.3. Білім алушыны немесе оның отбасын бөгде адамдардың, басқа оқушылардың немесе ата-аналардың қатысуымен талқылауға.

2.4. Қадір-қасиетті төмендететін, қорлайтын, айыптайтын немесе стигматизациялайтын сөз тіркестерін қолдануға, соның ішінде:

«қолайсыз отбасы»;

«қиын бала»;

«үмітсіз оқушы»;

және бала мен отбасының абыройын бұзатын өзге де тіркестерді қолдануға.

2.5. Психологиялық қысым көрсетуге, қорқытуға, профилактикалық жұмысқа мәжбүрлеуге немесе лауазымдық өкілеттікті жеке мақсатта пайдалануға.

2.6. Тексерілмеген ақпаратты, қауесеттерді немесе отбасы мен білім алушы туралы субъективті бағалауларды таратуға.

2.7. Білім алушылармен немесе олардың отбасы мүшелерімен кәсіби шеңберден тыс және педагогикалық әдеп нормаларын бұзатын қарым-қатынас орнатуға **ТЫЙЫМ САЛЫНАДЫ**

АҚПАРАТТЫҢ ҚҰПИЯЛЫЛЫҒЫ

3.1. Ментордың бала мен отбасымен жұмыс барысында алған барлық ақпарат құпия болып табылады және тек психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік және профилактикалық көмек көрсету мақсатында ғана пайдаланылады.

3.2. Ақпаратты беру тек:

кәсіби құзырет шеңберінде;

уәкілетті органдарға;

Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген жағдайларда ғана жүзеге асырылады.

ЖАУАПКЕРШІЛІК

4.1. Әдеп нормаларын бұзу, құпия ақпаратты жария ету немесе баланың құқықтарын бұзатын әрекеттер ұйымның ішкі актілеріне және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жауапкершілікке әкеп соғады.

- **Ментор** өз қызметін менторлық сүйемелдеу туралы жасалған шартқа (келісімге) сәйкес ерікті (волонтерлік) негізде жүзеге асырады. Шартта (келісімде) тараптардың құқықтары мен міндеттері, өзара іс-қимыл тәртібі, құпиялылық, жауапкершілік және жұмысты ұйымдастыру мәселелері айқындалады.
- **Ментордың қызметі** БҚКК (УЗПД) тарапынан білім беруді басқару органдарымен және балалардың құқықтарын қорғау жүйесінің басқа да субъектілерімен өзара іс-қимыл негізінде ұйымдастырылады және үйлестіріледі.
- **Ментор** нақты бір балаға бекітіліп, менторлық сүйемелдеу аясында білім беру ұйымымен, отбасымен және тиісті мамандармен өзара іс-қимыл жасайды.
- **Ментор мәртебесі** оған заңдық маңызы бар шешімдер қабылдауға, тиісті өкілеттіктерсіз баланың мүддесін білдіруге, ата-аналарды (заңды өкілдерді), педагогтерді, психологтерді, әлеуметтік қызметкерлерді, қорғаншылық және қамқоршылық органдарын, құқық қорғау органдарын немесе басқа мамандарды алмастыруға құқық бермейді.
- **Менторға** билік ету немесе бақылау өкілеттіктері берілмейді. Сондай-ақ ол сүйемелдеу жүйесіндегі басқа мамандарға жүктелген функцияларды,

Ментордың жеке қасиеттері мен құзыреттеріне қойылатын талаптар: Мен ментор бола аламын ба?

Балаларды сүйемелдеу бағдарламалары аясында ментор (тәлімгер) ретінде барлық белгіленген талаптарға сәйкес келетін және іріктеу рәсімінен белгіленген тәртіппен өткен, кәмелетке толған әрі әрекетке қабілетті адам бола алады.

Кандидаттарды іріктеу кезінде төмендегі өлшемшарттарды басшылыққа алған жөн.

Құқықтық және әлеуметтік мәртебесі

Ментор қызметін жүзеге асыруға соттылығы жоқ және Қазақстан Республикасының заңнамасында кәмелетке толмағандармен жұмыс

істеуге кедергі келтіретін өзге де шектеулер қойылмаған адамдар жіберілуі мүмкін.

Ментор болуға үміткердің қоғамда беделі іскерлік қасиеттері болуы, сондай-ақ кәмелетке толмағандармен жұмыс істегенде теріс әсер ететін мән-жайлардың (дағдарыстық жағдайлар, жеке немесе отбасылық өміріндегі күрделі мәселелер және т.б.) болмауы тиіс.

Білімі мен тәжірибесі

Ментор боламын деген үміткер баланы менторлық сүйемелдеуді жүзеге асыру үшін қажетті білімге, дағдыларға және жеке қасиеттерге ие болуы тиіс.

Кандидаттарды іріктеу кезінде олардың білімі, кәсіби және өмірлік тәжірибесі, сондай-ақ балалармен және жасөспірімдермен жұмыс істеу немесе өзара іс-қимыл жасау тәжірибесі, оның ішінде балаларды қолдауға бағытталған волонтерлік, қоғамдық және өзге де қызметке қатысу тәжірибесі ескеріледі.

Ментор ретінде кәсіби немесе қоғамдық қызметтің кез келген саласының өкілдері, оның ішінде депутаттар, өңірлік комиссиялардың мүшелері, бизнес-қоғамдастық өкілдері бола алады.

Іріктеу кезінде кәмелетке толмағандармен жұмыс тәжірибесі бар, сондай-ақ волонтерлік бағдарламаларға қатысқан кандидаттарға басымдық берілуі мүмкін.

Кәсіби құзыреттері мен жеке қасиеттері

Ментор болуға үміткер менторлық қызметті жүзеге асыру үшін қажетті кәсіби құзыреттер мен жеке қасиеттерге ие болуы тиіс.

Коммуникативтік дағдылар – кәмелетке толмаған баламен сенімді қарым-қатынас орната білу, сондай-ақ оның отбасымен, педагогтермен және басқа да мамандармен бірлесе жұмыс жасай алу.

Эмпатияның жоғары деңгейі және баланың жеке тұлғасына құрмет – баланың эмоциялық жай-күйін түсіне білу, оған жанашырлық

таныту, оның жеке ерекшеліктерін ескеру, әдептілік пен құрмет көрсету қабілеті.

Стреске төзімділік және эмоциялық тұрақтылық – күйзеліске толы жағдайларда сабырлылықты сақтай білу, баланың мінез-құлқына байыппен жауап беру және онымен қарым-қатынаста қолайлы эмоциялық ахуалды қамтамасыз ету қабілеті.

Жауапкершілік және белгіленген нормалар мен қағидаларды сақтауға дайын болу (кәсіби адалдық) – өзіне алған міндеттемелерді, оның ішінде этикалық және ұйымдастырушылық талаптарды адал әрі жауапкершілікпен орындауға дайын болу.

Талдау және жоспарлау дағдылары – жағдайды және баланың мүмкіндіктерін жан-жақты бағалай білу, негізгі міндеттерді айқындау, ықтимал тәуекелдерді болжай алу, өзара іс-қимылдың жүйелі стратегиясын құру, сондай-ақ алынған ақпаратты сыни тұрғыдан саралап, бала мен оның отбасы туралы асығыс қорытынды жасамау.

Проблемаларды шешу және шешім қабылдау дағдылары – проблемалық жағдайларды анықтай білу, оларды шешудің жолдарын табу және баланың мүддесін ескере отырып шешімдер қабылдау қабілеті.

Шығармашылық және икемділік – жұмыстың әртүрлі нысандары мен әдістерін қолдана білу, стандартты емес жағдайларда тиімді шешімдер табу және өзгеріп отыратын жағдайлар мен баланың қажеттіліктеріне жедел бейімделу қабілеті.

Менторлық қызметті жүзеге асыруға уәжділік – кандидаттың балалармен жұмыс істеуге деген ішкі ынтасының болуы, оның формалды немесе жеке пайдаға емес, баланы қолдауға, дамытуға және әл-ауқатын арттыруға бағытталуы.

Құндылықтық-адамгершілік бағдарлары – ментордың құндылықтық негізіне баланың жеке тұлғасын құрметтеу және оның қадір-қасиетін мойындау, гуманистік ұстаным, көмек көрсету мен

қолдауға бағдарлану, өз әрекеттері мен олардың салдары үшін жауапкершілік, баланың мінез-құлқын бағалаудағы әділдік пен бейтараптық, басқа адамдардың жеке ерекшеліктері мен өмірлік тәжірибесіне төзімділік, даму мен оң өзгерістерге ұмтылу, зорлық-зомбылыққа, кемсітушілікке және адамның қадір-қасиетін қорлауға жол бермеу, сондай-ақ объективтілік пен әділдік жатады.

Қиын жағдайдағы балалармен және отбасылармен жұмыс істеуге психологиялық дайындық – жоғары эмоциялық жүктеме жағдайында кәсіби тұрғыдан тиімді әрекет ете білу қабілеті.

Оқуға және кәсіби сүйемелдеуге дайын болу – ментор болуға үміткер адам курстан өтуге, супервизияларға қатысуға, мамандармен консультациялық кездесулерге қатысуға және менторлық қызмет барысында әдістемелік ұсынымдарды сақтауға дайын болуы тиіс.

Этикалық нормаларды сақтауға дайын болу – кандидат кәсіби әдеп қағидаларын сақтауға, бала туралы ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз етуге, оның құқықтары мен заңды мүдделерін құрметтеуге, сондай-ақ баланың физикалық немесе психологиялық жағдайына зиян келтіруі мүмкін әрекеттерге жол бермеуге міндетті.

Сүйемелдеу процесіне қатысушылармен бірлесе жұмыс жасауға дайын болу – ментор ата-аналармен, педагогтермен, психологтермен және баланы сүйемелдеу процесіне тартылған өзге де мамандармен ақылдаса отырып, нәтижелі жұмыс жасауға дайын болуы тиіс.

II. МЕНТОРЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ІРІКТЕУ ЖӘНЕ ДАЯРЛАУ

Менторларды іріктеу бойынша БҚҚК мамандарына арналған ұсынымдар

Менторлық қолдау мен көмектің тиімділігі мамандарды іріктеу мен даярлау сапасына тікелей байланысты. Кандидаттарды іріктеуге формалды түрде қарау сүйемелдеу жүйесінің жалпы нәтижелілігінің төмендеуіне, ал жекелеген жағдайларда бала үшін қосымша тәуекелдердің туындауына әкелуі мүмкін.

БҚҚК менторлыққа кандидаттарды іріктеуді ұйымдастырады, құжаттар қабылдайды, кандидаттарды бағалайды және менторлық қызметті жүзеге асыруға жіберілген адамдардың тізімін жасайды.

Менторлыққа кандидаттарды іріктеу жөніндегі комиссияның құрамына БҚҚК, КТКҚҚК, білім беру саласындағы уәкілетті органдардың өкілдері, сондай-ақ балалармен психологиялық және әлеуметтік жұмыс саласында құзыреті бар мамандар енгізілуі мүмкін.

Қауіп тобына жататын балаға профилактикалық көмек көрсетудің негізгі қағидаттарын сақтау, сондай-ақ оның құқықтары мен заңды мүдделерінің басымдығын қамтамасыз ету мақсатында кандидаттарды іріктеу алдын ала айқындалған өлшемшарттар мен құзыреттер негізінде, нәтижелердің объективтілігі мен салыстырмалылығын қамтамасыз ететін бірыңғай бағалау құралдарын қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Ментор болатын кандидаттарды іріктеу мынадай кезеңдерді қамтиды:

1. Кандидаттарды қабылдау туралы хабарландыру жариялау.
2. Түйіндемелер мен ілеспе хаттарды қабылдау.
3. Құжаттардың негізгі талаптарға сәйкестігін тексеру.
4. Әңгімелесу кезінде ситуациялық кейстерді шешу.
5. Психологиялық бағалау жүргізу.
6. Конкурстық комиссияның шешім қабылдауы.

Кандидаттарды қабылдау туралы хабарландыру жариялау

Менторлыққа кандидаттарды іріктеудің басталғаны туралы ақпаратты БҚҚК тиісті облыс, республикалық маңызы бар қала, астана немесе аудан әкімдігінің ресми интернет-ресурсында орналастырады, сондай-ақ білім беру ұйымдарына және менторлық сүйемелдеу бағдарламасын іске асыруға қатысатын өзге де ұйымдарға жолдайды.

Менторлыққа іріктеу өткізу туралы хабарландыруда кандидаттарға қойылатын талаптар, ұсынылуға тиіс құжаттардың тізбесі, құжаттарды қабылдау мерзімдері мен оларды тапсыру тәртібі көрсетіледі.

Бұл кезең іріктеу рәсімінің ашықтығын қамтамасыз етеді және оған мүдделі тұлғаларды көбірек тартуға мүмкіндік береді.

Түйіндемелер мен ілеспе хаттарды қабылдау

Кандидаттар білімі, кәсіби тәжірибесі және негізгі құзыреттері туралы мәліметтер көрсетілген түйіндемені ұсынады. Түйіндемеге үміткер өзінің менторлық қызметке деген уәждемесін, оның міндеттерін түсіну деңгейін және оларды орындауға дайын екенін сипаттайтын ілеспе хат қоса беріледі.

Құжаттардың белгіленген талаптарға сәйкестігін тексеру

Бұл кезеңнің мақсаты – кандидаттардың кәсіби бейіні мен уәждемесіне алдын ала бағалау жүргізу. Ол белгіленген талаптарға сәйкес келетін кандидаттарды іріктеуге және құзыреттері мен тәжірибесі қойылған талаптарға толық сәйкес келмейтін кандидаттарды тізімнен шығаруға мүмкіндік береді.

Көзбе-көз кезең: әңгімелесу және ситуациялық кейстерді шешу

Көзбе-көз кезең әңгімелесуді және практикалық тапсырмаларды (ситуациялық кейстерді) орындауды қамтиды. Бұл кезеңнің мақсаты – кандидаттың кәсіби құзыреттері мен практикалық дағдыларын кешенді бағалау. Көзбе-көз бағалау комиссия мүшелеріне кандидаттың менторлық қызметті жүзеге асыруға қойылатын талаптарға сәйкестік деңгейін айқындауға мүмкіндік береді.

Кандидатпен өткізілетін әңгіменің негізгі мақсаты – оның жұмысқа деген уәждемесі мен қызығушылық деңгейін анықтау, күтілетін нәтижені нақтылау, ментордың рөлі (міндеттері мен өкілеттік шегі) туралы түсініктерін бағалау, кандидаттың жеке ұстанымдарын (тәртіпке, баламен және оның отбасымен өзара іс-қимыл жасауға көзқарасын және т.б.), сондай-ақ оқуға және баланы ұзақ мерзімді сүйемелдеуге дайындығын анықтау.

Әңгімелесу жұмыс беруші мен үміткер арасындағы өзара сәйкестік дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді.

Ситуациялық кейстер кандидаттың кәсіби, коммуникативтік және жеке құзыреттерін жан-жақты бағалау мақсатында әзірленеді. Олар кандидаттың менторлық қызметті жүзеге асыруға дайындығын анықтауға мүмкіндік береді.

Кандидаттың кәсіби құзыреттерін бағалауға арналған ситуациялық кейстер балалармен және жасөспірімдермен жұмыс барысында туындауы мүмкін нақты немесе соған жақын жағдайларды бейнелеуі, жағдайдың мәнмәтінін, қатысушыларын және нақты проблемалық ахуалды қамтуы тиіс.

Кейстердің мазмұны түсінікті әрі бірімәнді болуы қажет. Сонымен қатар кандидаттың ойлау логикасын бағалау үшін олардың бірнеше ықтимал шешім нұсқасын қарастыруға мүмкіндік бергені жөн.

Кандидаттың қабілеттерін ситуациялық кейстерді шешу арқылы бағалаудың негізгі бағыттары төмендегі кестеде берілген.

1-кесте. Ситуациялық кейстердің үлгілері

<i>Бағалау өлшемі</i>	<i>Ситуациялық тапсырманың үлгісі</i>
<i>Баламен сенімге негізделген әрі қауіпсіз қарым-қатынас орната білу, оның жас және жеке ерекшеліктерін ескеру қабілет</i>	Бала қарым-қатынас жасауға ынта танытпайды, сұрақтарыңызға жауап бермейді және өзін оқшау ұстауға тырысады. Мұндай жағдайда сіз баламен сенімді қарым-қатынасты қалай қалыптастырып, оны бірлескен іс-әрекетке қалай тартар едіңіз?
<i>Жағдайды сыни тұрғыдан бағалай білу, асығыс</i>	Жасөспірім мұғалімдерге дөрекілік танытады, тапсырмаларды орындаудан бас тартады және

<i>қорытынды жасамау және балаға негізсіз жағымсыз баға бермеу қабілеті</i>	тұйық. Мұндай жағдайда сіз қалай әрекет етер едіңіз?
<i>Кәсіби қызметтің шекараларын және өзара іс-қимыл қағидаларын сақтай білу, сондай-ақ шешім қабылдау кезінде оларды басшылыққа алу қабілеті</i>	Бала сізге суицидтік ойлары бар екенін айтты, бірақ бұл туралы ешкімге айтпауыңызды өтінді. Мұндай жағдайда өзара іс-қимыл қағидаларын балаға қалай түсіндіріп, сонымен бірге оның сізге деген сенімін қалай сақтар едіңіз?
<i>Кандидаттың күрделі, жанжалды немесе эмоциялық шиеленісі жоғары жағдайларда тиімді әрекет етуге мүмкіндік беретін қажетті білімдері мен дағдыларының болуы</i>	Кездесулердің бірінде қолайсыз отбасында тәрбиеленіп жатқан жасөспірімнің көңіл күйі өте ауыр екені байқалады. Ол: «Үйде бәрі жаман» және «Менде ешкімнің шаруасы жоқ» дейді. Сұрақтарыңызға жауап бермейді, ашуланып, отыр. Сіз әңгіме бастауға тырысқанда: «Сізге де менің еш керегім жоқ! Менімен амалсыздан сөйлесіп жүрсіз!» дейді. Осындай жағдайда сіз жасөспіріммен қарым-қатынасты қалай сақтап, оның сенімін жоғалтпай әрекет етер едіңіз?
<i>Кандидаттың баланың уәжін қолдап, оның өзіне деген сенімін нығайта білу қабілеті.</i>	Жасөспірім мектепке барудан бас тартып, сабақтан жиі қалады. Ол: «Бәрібір қолымнан ештеңе келмейді, ештеңені дұрыс істей алмаймын», – дейді. Мұндай жағдайда сіз оған қалай жауап берер едіңіз?
<i>Кандидаттың шешім қабылдау логикасын және негізделген шешім қабылдай білу қабілетін бағалау</i>	Топта екі баланың арасында жанжал туындады. Осы жағдайды бейбіт жолмен шешу үшін қандай әрекеттер жасар едіңіз? Әрекеттеріңіздің ретін сипаттаңыз
<i>Кандидаттың жағдайға қарай жұмыс тәсілін өзгерте білуі және стандартты әдістер нәтиже бермеген жағдайда балама шешімдер таба алу қабілеті</i>	Сіз оқушылармен өткізілетін сабақты жоспарладыңыз, алайда жоспарланған іс-шара ойдағыдай өтпеді. Балалар қатысудан және сізді тындаудан бас тартып, шулай бастады. Осындай жағдайда қандай әрекеттер жасар едіңіз?

Кестеде ұсынылған мысалдар иллюстрациялық сипатқа ие және кандидаттың белгілі бір қасиеттері мен құзыреттерін бағалауға арналған ситуациялық кейстердің шамамен қандай мазмұнда болатыны туралы жалпы түсінік береді.

Психологиялық бағалау

Ментор болатын кандидаттарды психологиялық бағалау – іріктеудің негізгі кезеңдерінің бірі. Кандидатты менторлық қызметке жіберу туралы түпкілікті шешім психология саласы маманының қорытындысы

негізінде қабылданады. Психологиялық бағалауды тиісті білімі мен жұмыс тәжірибесі бар білікті маман (психолог немесе клиникалық психолог) жүргізуі тиіс.

Психологиялық бағалаудың мақсаты – кандидаттың баламен өзара қарым-қатынасының тиімділігіне немесе қауіпсіздігіне әсер етуі мүмкін жасырын қауіптерді, эмоциялық қиындықтарды және жеке тұлғалық ерекшеліктерін анықтау.

Психологиялық бағалаудың негізгі міндеттері:

- кандидаттың жеке тұлғалық ерекшеліктерін анықтау;
- оның эмоциялық жетілу деңгейін бағалау;
- кәмелетке толмағандармен жұмыс жасауға дайындығын айқындау.

Бағалау барысында кандидаттың стреске төзімділігіне, эмоциялық тұрақтылығына, эмпатия деңгейіне, коммуникативтік және бейімделу қабілеттеріне ерекше назар аударылады. Психолог кандидаттың баламен қауіпсіз, қолдаушы әрі оның дамуына ықпал ететін қарым-қатынас орната алу қабілетін, сондай-ақ кәсіби міндеттер мен күйзеліс жағдайларын тиімді еңсере алу мүмкіндігін бағалайды.

Комиссияның шешім қабылдауы

Іріктеу Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын сақтай отырып, барлық кандидаттар үшін олардың әлеуметтік, лауазымдық немесе өзге де мәртебесіне қарамастан тең жағдайларда жүргізіледі. Кандидатты бағалау кезінде оның кәсіби тәжірибесі мен білімі ғана емес, сонымен қатар эмпатия таныта білуі, стреске төзімділігі, коммуникативтік дағдылары және ерекше назар аударуды қажет ететін балалармен жұмыс істеуге дайындығы сияқты жеке қасиеттері де ескеріледі.

Кандидатты менторлық қызметке жіберу туралы шешімді конкурстық комиссия бағалау нәтижелері мен оларды талқылау негізінде ақылдаса отырып қабылдайды. Қабылданған шешім хаттамамен рәсімделіп, белгіленген тәртіппен бекітіледі.

Конкурстық комиссияның шешім қабылдауына негіз болатын өлшемшарттар:

1. Ұсынылған құжаттардың белгіленген талаптарға сәйкестігі.
2. Өңгімелесу мен ситуациялық кейстерді шешу нәтижелері: кандидаттың күрделі жағдаяттарда негізделген, кәсіби этика талаптарына сәйкес шешімдер қабылдау қабілеті, сондай-ақ оның жеке және кәсіби қасиеттерінің бағалануы.
3. Психологиялық бағалау нәтижелері: стреске төзімділігі, эмоциялық тұрақтылығы, жеке тұлғалық ерекшеліктері және басқа да психологиялық сипаттамалары.
4. Балаға теріс әсер етуі мүмкін тәуекел факторларының болмауы.

Менторлық қызметті жүзеге асыруға мынадай адамдар жіберілмейді

1. Қазақстан Республикасының заңнамасында кәмелетке толмағандармен жұмыс істеуге қойылатын талаптарға сәйкес келмейтіндер;
2. балалармен жұмыс істеуге кедергі келтіретін медициналық немесе психологиялық қарсы көрсетілімдері бар адамдар;
3. деструктивті мінез-құлық, агрессия, кемсітушілік көзқарастар белгілері байқалатын немесе балаға зиян келтіруі мүмкін өзге де қасиеттері бар адамдар;
4. белгіленген тәртіппен іріктеу және бекіту рәсімінен өтпеген адамдар..

Конкурстық комиссия ментордың жынысына қарамастан сүйемелдеудегі кәмелетке толмаған балаға психологиялық, физикалық немесе сексуалдық сипаттағы зиян келтіру қаупін ескереді және оларды барынша азайту шараларын қамтамасыз етеді.

Қауіптердің алдын алу және оларды төмендету жөніндегі шаралар мыналарды қамтуы тиіс:

- 1) Қазақстан Республикасының заңнамасы шеңберінде кандидаттарға міндетті тексеру жүргізу;
- 2) Ментордың мінез-құлық кодексін қабылдау және оны сақтау туралы міндеттемеге қол қою;
- 3) Қарым-қатынастың ашықтығы қағидатын сақтау: баланың ментормен кездесулері мен сабақтары ашық немесе бақылау жүргізуге болатын орындарда, «екі ересек» қағидатын сақтай отырып және заңды өкілдерін міндетті түрде хабардар ету арқылы

өткізілуге тиіс. Бұл рұқсат етілмеген жеке кездесулердің алдын алуға және балаға зиян келтіру қаупін барынша азайтуға бағытталған;

- 4) Менторларды қауіптерді тану дағдыларына оқыту және әрбір нақты жағдайда әрекет етудің нақты алгоритмдерімен қамтамасыз ету;
- 5) Кері байланыс алуға және құқықбұзушылықтар туралы хабарлауға арналған түсінікті әрі қолжетімді арналардың болуы;
- 6) Менторлардың қызметін тұрақты сүйемелдеу және бағалау;
- 7) Қауіпсіздікке қатер төндіретін мінез-құлық туралы кез келген белгілерге дереу ден қою.

Менторлерді дайындау

Іріктеу кезеңінен сәтті өткеннен кейін кандидат міндетті түрде даярлықтан өтеді. Бұл даярлық болашақ менторға өзінің рөлі мен жауапкершілік шекарасын түсінуге, балалардың жас ерекшеліктері туралы ақпарат алуға, қауіпсіз әрі құрметке негізделген қарым-қатынас жасау дағдыларын меңгеруге, сондай-ақ күрделі жағдайларда әрекет ету алгоритмдерімен танысуға мүмкіндік береді.

Даярлықтың мақсаты – ментордың өз функциялары мен жауапкершілік шегін түсінуін қалыптастыру, оған менторлық қызметті жүзеге асыруға қажетті негізгі құралдарды меңгерту, сондай-ақ проблемалық жағдайлар туындаған кезде қайда және кімге жүгіну керектігі туралы ақпарат беру.

Даярлық барысында болашақ менторлар ерекше назар аударуды қажет ететін балалардың психологиялық және әлеуметтік ерекшеліктері туралы түсінік қалыптастырады, сондай-ақ дағдарыстық жағдайларда тиімді әрекет етудің негізгі алгоритмдерін меңгереді.

Менторларды даярлау бағдарламасы теориялық материалдар мен практикалық бөлімдерді үйлестіруі тиіс. Бұл әрбір баланың сапалы

қолдау алуына мүмкіндік беретін орнықты менторлық жүйені қалыптастыруға ықпал етеді.

Оқыту бірнеше апта немесе бірнеше айға созылатын қысқа мерзімді оқу курстары форматында ұйымдастырылуы мүмкін. Оқыту нақты сүйемелдеу жағдайларын (кейстерді) талдауға негізделіп, практикалық дағдыларды дамытуға және менторлық қызметтің тиімділігін арттыруға бағытталуы маңызды.

Төменде ерекше назар аударуды қажет ететін балаларды сүйемелдеуге арналған менторларды даярлаудың халықаралық тәжірибесі негізінде әзірленген менторлық қызметке даярлау бағдарламасының бір нұсқасы ұсынылады (2-кесте).

2-кесте. Менторларды менторлық қызметке даярлау бағыттары

Менторларды даярлаудың негізгі бағыттары	
1. Теориялық бөлім.	
Тақырып	Мазмұны
Ментордың рөлі, міндеттері және функцияларымен таныстыру	1. Баланы сүйемелдеу процесіндегі ментордың негізгі функциялары мен рөлі. 2. Ментордың функциялары мен сүйемелдеу процесіне қатысатын басқа мамандардың (психологтың, кейс-менеджердің, әлеуметтік қызметкердің) функцияларының айырмашылығы. 3. Ментордың жауапкершілік шегі және қызметінің негізгі қағидаттары. 4. Баламен және отбасымен өзара іс-қимыл жасаудағы кәсіби әдеп қағидалары. 5. Құпиялылықты сақтау және дербес деректерді қорғау.
Менторлық қызметті жүзеге асыру тәртібі	1. Ментордың алғашқы байланыс орнатудан бастап қауіпсіз әрі сенімге негізделген қарым-қатынасты қалыптастыруға дейінгі жұмыс алгоритмі 2. Сүйемелдеу процесіне қатысатын басқа кейс-менеджер, педагог-психолог, әлеуметтік қызметкер, үйлестіруші және басқа да мамандармен бірлесе атқаратын жұмыстары
Ерекше назар аударуды қажет ететін балалармен және жасөспірімдермен жұмыс істеудің ерекшеліктері	1. Балабақша, мектеп жасындағы, жасөспірім, бозбала-бойжеткен шақтағы балалардың жас ерекшеліктері. 2. Отбасындағы қолайсыз жағдайлар, зорлық-зомбылық, қатыгез қарым-қатынастың бала дамуына, мінез-құлқына және психоэмоциялық жай-күйіне әсері. 3. Ерекше назар аударуды қажет ететін балалардың осалдық деңгейін арттыратын қосымша факторлар. 4. Стигматизация тетіктері және олардың бала мен отбасы үшін салдары.
II. Практикалық бөлім	

Тақырыбы	Мазмұны
Қарым-қатынас жасау және сенімге негізделген қарым-қатынас орнату дағдылары	1. Белсенді тыңдау және эмпатиялық қарым-қатынас жасау дағдылары. 2. Сұрақ қою және диалог жүргізу тәсілдері (ашық және жабық сұрақтар, қолдаушы диалог, рефлексияны дамытуға бағытталған сұрақтар). 3. Күрделі жағдайлардағы қарым-қатынас тәсілдері (диалог барысында баланың қауіпсіздік сезімін сақтау, күрделі тақырыптарды талқылау). 4. Шиеленісті төмендету және жанжалды ушықтырмау әдістері.
Дағдарыстық жағдайларға ден қою	1. Стресс, мазасыздық, эмоциялық қолайсыздық және агрессия белгілері. 2. Баланың эмоциялық тұрақтылығын қалпына келтіру және қолдау әдістері. 3. Дағдарыстық, тәуекелді және әлеуметтік қауіпті жағдайларға ден қою алгоритмдері: мектепке себепсіз бармау және әлеуметтік бейімделудің бұзылу белгілері; агрессивті мінез-құлық; өзіне зиян келтіру және суицидтік мінез-құлық; үрейлі жағдайлар, мазасыздық, эмоциялық күйзеліс (истерика); зорлық-зомбылық және қатыгез қарым-қатынас белгілері; отбасылық жанжалдар және қолайсыз жағдайлар; үйден қашу қаупі; құқық бұзушылықтар және құқыққа қайшы әрекеттерге тартылу қаупі; баланың немесе отбасының байланыс орнатудан және сүйемелдеуден бас тартуы.
Мотивацияны арттыру, баланың күшті жақтарын дамыту және дербестігін қолдау	1. Ментор жұмысындағы негізгі құралдар. 2. Оқу және әлеуметтік мотивацияны арттыру әдістері. 3. Позитивті қолдау көрсету тәсілдері. 4. Баланың күшті жақтары мен ресурстарын дамыту. 5. Баламен бірлесіп шынайы әрі қолжетімді мақсаттар қою. 6. Дербестік пен жауапкершілікті дамыту.
Баланың бос уақытын ұйымдастыру және оны қосымша жұмыстарға тарту	1. Баланың қауіпсіз әрі тұлғалық дамуына ықпал ететін бос уақытын ұйымдастыру тәсілдері. 2. Баланың бастамасын қолдау және белсенді қатысуын дамыту әдістері.
Салауатты өмір салтын қалыптастыру	1. Гигиена, дұрыс тамақтану және денсаулық негіздері. 2. Баланың жағымды әдеттерін қалыптастыру және денсаулығына жауапкершілікпен қарауға дағдыландыру.

Оқыту аяқталғаннан кейін менторларды кәсіби сүйемелдеуге және қолдауға ерекше назар аударылады. Сүйемелдеу ментор қызметін үздіксіз жетілдіруге, балаға қатысты қолданатын тәсілдерін уақытылы

түзетуге, сондай-ақ қауіпсіз қарым-қатынас жасау дағдыларын нығайтуға және туындаған қиындықтарды тиімді шешуге мүмкіндік береді.

Менторды қолдаудың негізгі құралы ретінде супервизиялар қарастырылады. Олар психология, әлеуметтік жұмыс саласындағы мамандардың немесе менторлық бағдарламалардың үйлестірушілерінің қатысуымен өткізілуі мүмкін.

Супервизия – маманның кәсіби сүйемелдеу нысаны. Ол нақты жағдайларды талдауға, жұмыс сапасын арттыруға, эмоциялық күйзелістің алдын алуға және тәжірибелі маманның немесе супервизордың әдістемелік қолдауын алуға бағытталған.

III. БАЛАНЫ МЕНТОРЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ АЛГОРИТМІ

Менторлық сүйемелдеуді бастаудың негіздері

Менторлық сүйемелдеу Қазақстан Республикасының 2025 жылғы 30 желтоқсандағы № 245-VIII ҚРЗ «Құқық бұзушылықтардың профилактикасы туралы» Заңының 78-бабында айқындалған, педагогикалық сүйемелдеуге жататын кәмелетке толмағандар санаттарына сәйкес ерекше назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағанға қатысты бір немесе бірнеше негіз болған жағдайда ұйымдастырылады.

Менторлық сүйемелдеу туралы шешім

Баланы менторлық сүйемелдеудің қажеттілігі туралы шешімді кәмелетке толмағандар арасындағы қадағалаусыздық пен құқық бұзушылықтардың профилактикасы жүйесінің субъектілері қабылдайды:

- кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия (КТКҚҚК);
- Балалардың құқықтарын қорғау басқармаларының (БҚҚБ) мамандары.

Менторлық сүйемелдеуді бастау туралы шешім баланың жеке қажеттіліктерін бағалау және оған қосымша қолдау көрсетудің орындылығын ескере отырып қабылданады.

Менторды іріктеу және бекіту

Менторды бекіту баланың жас ерекшелігі, жағдайдың ерекшеліктері, ментордың мүмкіндіктері және өзара іс-қимылдың еріктілік қағидаты ескеріле отырып жүзеге асырылады.

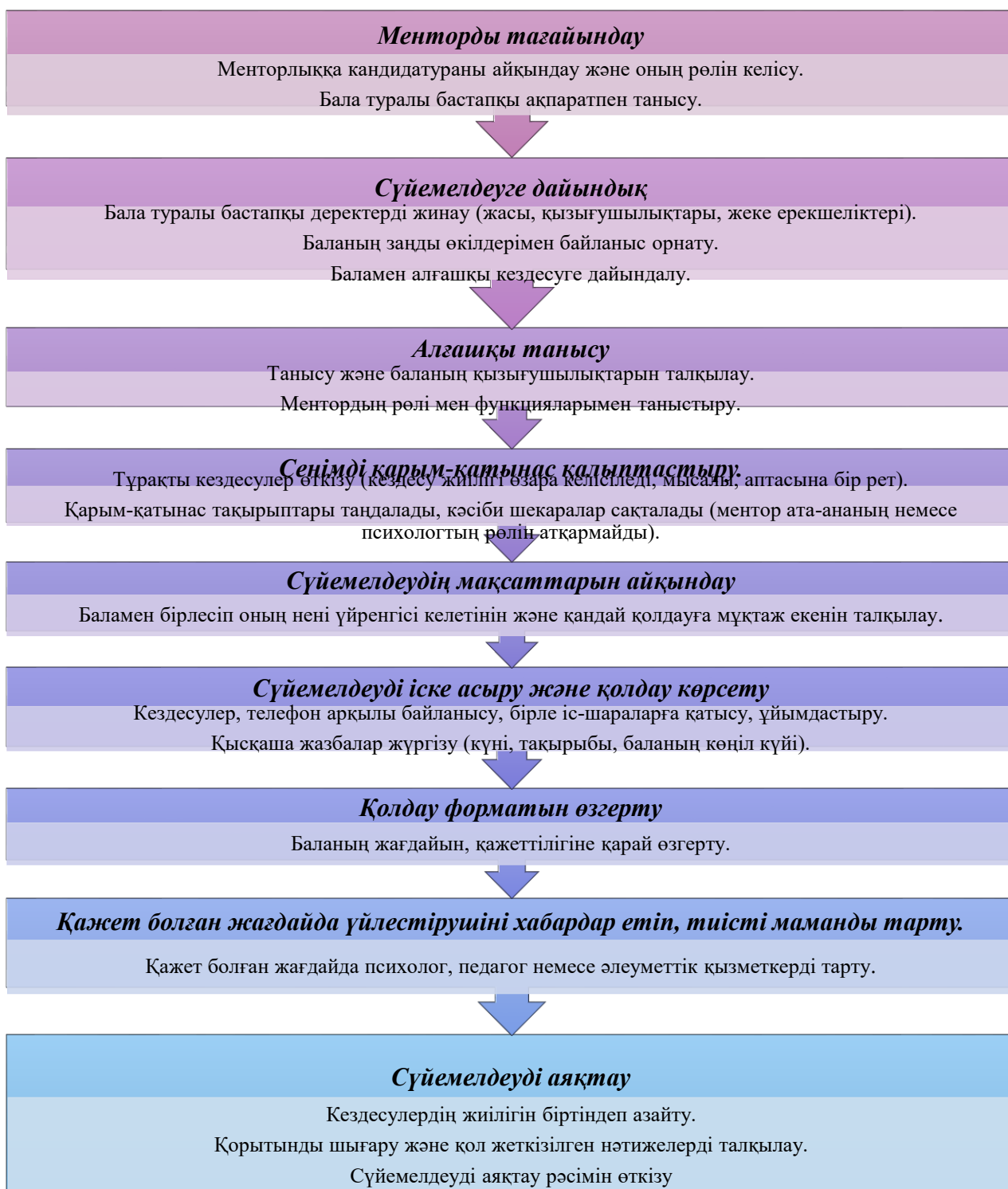
Менторды бекіту кезінде:

- баламен сенімді қарым-қатынас орнату мүмкіндігі;
- ментордың қажетті құзыреттерге ие болуы;
- мүдделер қақтығысының болмауы;
- аумақтық қолжетімділігі;
- тұрақты өзара іс-қимыл жасау мүмкіндігі **ескеріледі**

Әр менторға ерекше назар аударуды қажет ететін бір ғана кәмететке толмаған бала бекітіледі.

БАЛАНЫ СҮЙЕМЕЛДЕУДІҢ ЖАЛПЫ АЛГОРИТМІ

Баланы сүйемелдеу алгоритмі – ментордың бала туралы ақпарат алған сәттен сүйемелдеуді аяқтағанға дейін жүзеге асыратын іс-әрекеттерінің реті. Алгоритм жұмыстың жүйелілігін қамтамасыз етуге, қауіп факторларын уақытылы анықтауға және балаға қажетті қолдау көрсетуді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Бұл алгоритм ментордың тәлімгерлік рөлі шеңберінде жүзеге асыратын іс-әрекеттерін сипаттайды.

1-КЕЗЕҢ. Менторды тағайындау

Мақсаты – баламен сенімді қарым-қатынас орната алатын және оған көмек бере алатын менторды іріктеу.

Кәмелетке толмағандардың істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссия баланың жағдайын ескере отырып, менторды тарту қажеттілігін айқындайды және кандидатты іріктейді.

Ментор сүйемелдеуді бастау туралы шешімді өз бетінше қабылдамайды және бала туралы ақпаратты мектептен, полициядан, медицина ұйымдарынан немесе өзге де органдардан тікелей сұратпайды.

Менторды іріктеу кезінде ескерілетін өлшемшарттар:

- баланың жасы;
- баланың жынысы;
- қызығушылықтары мен әуестіктері;
- мінез-құлық ерекшеліктері;
- тұрғылықты жері немесе білім беру ұйымының орналасқан жері;
- ментордың жұмыс кестесі және тұрақты кездесулер өткізу мүмкіндігі;
- ментордың тәжірибесі;
- ментордың жеке қызығушылықтары (спорт, шығармашылық, ақпараттық технологиялар, тілдер және т.б.);
- балаларды сүйемелдеу бойынша алдыңғы тәжірибесі.

Алдын ала іріктеу жүргізілгеннен кейін бағдарлама үйлестірушісі менторға баланы сүйемелдеуге қатысу туралы шешім қабылдау үшін бала туралы қысқаша ақпарат ұсынады. Тек алдағы жұмыстың ерекшеліктерін түсінуге қажетті ақпарат қана беріледі.

Ол мынадай ақпарат берілуі мүмкін:

- баланың жасы;
- баланың оқитын сыныбы;
- өмірлік жағдайы туралы қысқаша мәлімет;
- қызығушылықтары мен әуестіктері;
- қарым-қатынас жасау ерекшеліктері;
- баланың бағдарламаға қатысу мақсаттары;
- сүйемелдеудің болжамды форматы.

Ақпаратпен танысқаннан кейін ментор баланы сүйемелдеуге қабылдауға дайын екендігі туралы шешімді өз бетінше қабылдайды. Егер ментор балаға қажетті қолдауды қамтамасыз ете алмайтынын, уақыты жоқ екенін немесе өзінің білімі, құзыреттері мен мүмкіндіктері баланың қажеттіліктеріне сәйкес келмейтінін бағаласа, ол себептерін түсіндірместен сүйемелдеуден бас тартуға құқылы.

Ментор келісім берген жағдайда, бағдарлама үйлестірушісі оны балаға ресми түрде бекітеді және сүйемелдеудің келесі кезеңін ұйымдастыруға кіріседі.

Кезеңнің нәтижесі

1. Балаға ментор ресми түрде бекітілді.
2. Ментор бала туралы жалпы ақпаратпен таныстырылды.
3. Ментордың баланы сүйемелдеуге ерікті келісімі алынды.
4. Үйлестіруші отбасымен алғашқы байланысты ұйымдастыруға және ментордың баламен алғашқы кездесуін дайындауға кіріседі.

2-КЕЗЕҢ. Сүйемелдеуге дайындық

Мақсаты – ментор мен баланың өзара әрекеттесуінің қауіпсіз, қолайлы және ұйымдасқан түрде басталуына жағдай жасау, әрі қарайғы сүйемелдеу тәртібін айқындау және бағдарламаға қатысушылардың өзара іс-қимылын қамтамасыз ету.

Ментор балаға бекітілгеннен кейін бағдарлама үйлестірушісі сүйемелдеуді бастауға дайындық жұмыстарын ұйымдастырады. Осы кезеңде бала туралы ақпарат нақтыланады, өзара іс-қимылдың қолайлы форматы айқындалады, баланың заңды өкілдерімен байланыс орнатылады және ұйымдастыру мәселелері келісіледі.

Ментор алғашқы кездесуге алдын ала дайындалу және баланың ерекшеліктерін түсіну мақсатында үйлестіруші ұсынған ақпаратпен танысады. Менторға баламен қарым-қатынасты бастау үшін ең аз көлемдегі қажетті ақпарат қана беріледі.

Қажет болған жағдайда бағдарлама үйлестірушісі менторға қосымша консультация өткізіп, баламен қарым-қатынас жасау ерекшеліктеріне, ықтимал тәуекелдерге және мамандардың ұсынымдарына (егер мұндай ұсынымдар болса және оларды құпиялылық талаптарын бұзбай беруге болатын жағдайда) назар аударады.

Бала туралы ақпаратпен танысу

Алғашқы кездесуге дейін менторға мынадай мәліметтермен танысу ұсынылады:

- баланың жасы;
- оқитын сыныбы;
- қызығушылықтары мен әуестіктері;
- мінез-құлық ерекшеліктері;
- қарым-қатынас жасау деңгейі;
- ұнататын іс-әрекет түрлері;
- ұжымдағы мінез-құлық ерекшеліктері (мұндай ақпарат болған жағдайда);
- кездесулерді ұйымдастыруға әсер ететін денсаулық жағдайының ерекшеліктері (қажет болған жағдайда);
- бағдарлама мамандары әзірлеген бірлескен жұмыстар жөніндегі ұсынымдар (бар болған жағдайда).

Заңды өкілдермен өзара іс-қимыл

Алғашқы кездесуге дейін бағдарлама үйлестірушісі менторды баланың заңды өкілдерімен таныстыруды ұйымдастырады немесе алдын ала кездесу өткізіп, кейіннен менторды таныстырады. Заңды өкілдермен өзара іс-қимыл менторлық бағдарлама шеңберінде баланы тиімді әрі қауіпсіз сүйемелдеуге қажетті жағдайлар жасауға бағытталған.

Кездесудің негізгі мақсаттары:

1. заңды өкілдер, ментор және бағдарлама үйлестірушісі арасында сенімді қарым-қатынас орнату;

2. заңды өкілдерді менторлық бағдарламаның мақсаттарымен, міндеттерімен, қағидаттарымен және іске асыру тәртібімен таныстыру;
3. заңды өкілдерге бағдарламаға қатысудың ерікті екендігін айту;
4. ментордың рөлін, функцияларын, құқықтары мен міндеттерін, сондай-ақ оның құзыретінің шекарасын түсіндіру;
5. заңды өкілдерді сүйемелдеудің болжамды форматы, кездесулердің жиілігі, ұзақтығы және өткізу шарттары туралы хабардар ету;
6. ментор, бала, заңды өкілдер және бағдарлама үйлестірушісі арасындағы өзара іс-қимыл қағидаларын талқылау;
7. баланың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, құпиялылықты сақтауға және оның құқықтарын қорғауға бағытталған талаптарды түсіндіру;
8. баланың жеке ерекшеліктері, денсаулық жағдайы (қажет болған жағдайда), қызығушылықтары, әуестіктері, қарым-қатынас жасау ерекшеліктері және сүйемелдеуді ұйымдастыру үшін маңызды болуы мүмкін өзге де мән-жайлар туралы ақпарат алу;
9. кездесулер өткізу, ақпараттандыру тәртібі, кездесулерді кейінге қалдыру немесе олардың күшін жою мәселелеріне қатысты ұйымдастыру сұрақтарын келісу;
10. заңды өкілдерге бағдарламаның мақсаттары, менторлық сүйемелдеудің мүмкіндіктері мен шектеулері туралы түсінік беру;
11. бағдарламаға қатысушылар арасында ашық қарым-қатынас орнатуға және одан әрі коммуникация жасау тәртібін айқындауға жағдай жасау.

Баламен алғашқы кездесуге дайындық

Баламен танысуға дейін ментор бағдарлама үйлестірушісімен:

- алғашқы кездесудің күні мен уақытын;
- кездесу өткізілетін орынды;
- кездесудің ұзақтығын;

- алғашқы кездесуге қатысушыларды (бала, заңды өкілдер, бағдарлама үйлестірушісі);
- танысудың алдын ала сценарийін бірлесе талқылап алады.

Ментор кездесудің алдында:

- танысу барысында талқыланатын тақырыптарды алдын ала ойластырады (хоббиі, сүйікті оқу пәндері, музыкасы, спортқа қызығушылығы және т.б.);
- баланың қызығушылықтары туралы қоюға болатын бірнеше қарапайым сұрақты алдын ала дайындайды;
- баланың қысылуын азайтуға және еркін сезінуіне ықпал ететін бірлескен іс-әрекетті алдын ала анықтайды (үстел ойындары,

Кезеңнің нәтижесі

1. Ментор бала туралы қажетті ақпаратпен таныстырылды және оған қажетті ұсынымдар берілді.
2. Заңды өкілдер бағдарлама және сүйемелдеу форматы туралы хабардар етілді.
3. Ұйымдастыру мәселелері келісілді.
4. Алғашқы кездесудің орны мен уақыты айқындалды.
5. Ментор сүйемелдеуді бастауға дайындалды.

3-КЕЗЕҢ. Алғашқы танысу

Мақсаты – бала мен ментор арасында байланыс орнату, қауіпсіздік, өзара құрмет пен сенім атмосферасын қалыптастыру, сондай-ақ баланың ментордың рөлі мен алдағы кездесулердің мақсатын түсінуіне ықпал ету.

Алғашқы кездесудің міндеті – күрделі өмірлік жағдайларды талқылау емес, керісінше, танысу, эмоционалдық байланыс орнату және баланың ықтимал қобалжуын азайту.

Алғашқы кездесу бағдарлама үйлестірушісінің немесе өзге де жауапты тұлғаның қатысуымен өткізіледі. Қажет болған жағдайда, әсіресе бала кіші жаста болса, алғашқы кездесуге оның заңды өкілдері де қатыса алады.

Алғашқы кездесу барысында ментор:

- өзін таныстырады;
- өзі туралы қысқаша әңгімелейді;
- ментордың кім екенін балаға қарапайым тілмен түсіндіреді;
- баламен бірге қандай іс-әрекеттермен айналыса алатынын айтып береді;
- кездесулердің ерікті негізде өткізілетінін түсіндіреді;
- баланың өз ойын еркін білдіруге және сұрақтар қоюға құқылы екенін атап көрсетеді.

Балаға

- кездесулердің тұрақты түрде өткізілетіні;
 - ментор – қолдау көрсетуге және бірге уақыт өткізуге дайын ересек дос әрі тәлімгер екені;
 - баланың ментормен қалай байланыса алатыны;
 - егер бала өзін жайсыз сезінсе, қойылған сұрақтарға жауап беруге міндетті еместігі;
 - егер балаға бір нәрсе ұнамаса, бұл туралы ашық айтуына болатыны;
 - ментор баланың пікірін және оның жеке шекарасын құрметтейтіні.
- түсіндірілуі тиіс**

Алғашқы кездесу барысында менторға төмендегілер ұсынылмайды:

- баладан отбасындағы мәселелер туралы егжей-тегжейлі сұрастыру;
- психологиялық жарақат салған оқиғаларды талқылау;
- ата-анасын, педагогтерді немесе басқа ересектерді сынау;
- орындалмайтын уәделер беру;
- балаға жеке өміріне қатысты тым көп сұрақ қою;
- баланы бағалау немесе басқа балалармен салыстыру.

Ментор сенімнің біртіндеп қалыптасатынын және оның бір ғана кездесуден кейін пайда болмайтынын есте ұстауы маңызды.

Танысу барысында ментор:

- баланың қарым-қатынас жасауға дайындығына;
- қарым-қатынас жасау ерекшеліктеріне;
- эмоционалдық жай-күйіне;
- мазасыздану деңгейіне;
- бірлескен іс-әрекетке қызығушылығына;
- қарым-қатынас жасаудың өзіне қолайлы стиліне;
- жайсыздық тудыратын тақырыптардың назар аударады.

Жүргізілген бақылаулар сүйемелдеудің кейінгі кезеңдерін тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді.

Кездесуді қорытындылау

Кездесу соңында ментор балаға танысқаны үшін алғыс білдіреді, кездесуге қатысты пікірін сұрайды. Келесі кездесудің уақытын келіседі.

Кезеңнің нәтижесі

1. Бала ментормен танысты.
2. Бала мен менторда бір-бірі туралы бастапқы түсінік қалыптасты.
3. Баланың алдағы шараларға дайындық деңгейі айқындалды.
4. Келесі кездесудің уақыты келісілді.
5. Сенімді қарым-қатынастың қалыптасуына негіз қаланды.

4-КЕЗЕҢ. Сенімді қарым-қатынас қалыптастыру

Мақсаты – баламен құрметке, қауіпсіздікке, еріктілікке, жүйелілікке және жағымды қарым-қатынасқа негізделген тұрақты сенімді қарым-қатынас орнату.

Сенімді қарым-қатынас - менторлық сүйемелдеудің тиімділігінің негізгі шарты. Ол біртіндеп қалыптасады және уақытты, тұрақты қарым-

қатынасты, сондай-ақ ментордың кәсіби рөлінің шекараларын сақтауды талап етеді.

Өзара іс-қимылдың жалпы қағидаттары

Сүйемелдеу барысында ментор:

- баланы қандай болса, сол қалпында қабылдайды;
- баланың жеке тұлғасын, пікірін және сезімдерін құрметтейді;
- баланы бағаламайды және айыптамайды;
- құпиялылықты сақтайды (баланың өміріне, денсаулығына немесе қауіпсіздігіне қатер төнуі мүмкін жағдайларды қоспағанда);
- балаға берген уәделерін орындайды немесе оларды орындау мүмкін болмаған жағдайда бұл туралы алдын ала түсіндіреді;
- ізгі ниетті қарым-қатынасын және эмоциялық орнықтылығын сақтайды;
- баланың дербестігін қолдайды, оның орнына шешім қабылдамайды (егер жағдай баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмесе);
- бағдарлама қағидаларын және қауіпсіздік талаптарын сақтайды.

Бала ментормен кездесулердің қауіпсіз орта екенін, онда оның пікірі құрметтелетінін, ал жіберген қателіктері үшін оны ешкім айыптамайтынын түсінуі тиіс.

Сенімді қарым-қатынас орнатуға арналған практикалық ұсынымдар	
Кездесудің тұрақтылығы	Әр баланың қажеттіліктеріне қарай жеке айқындалады (айына кемінде 2 рет). Қажет болған жағдайда кездесулердің жиілігі бағдарлама үйлестірушісімен, заңды өкілдермен және баламен келісу арқылы өзгертілуі мүмкін. Ұзақтығы: 1–2 сағат. Кездесуді өткізуге мүмкіндік болмаған жағдайда, ментор бұл туралы алдын ала бағдарлама үйлестірушісіне және балаға (қажет болған жағдайда оның заңды өкілі арқылы) хабарлап, кездесу уақытын өзгертуі тиіс.
Кездесу форматы	Кездесу форматы баланың жасын, қызығушылықтарын, қажеттіліктерін ескере отырып айқындалады (серуендеу, үстел және спорт ойындары, шығармашылық сабақтар, кітапханаларға, музейлерге, көрмелерге, шеберлік сыныптарына, мектептегі және волонтерлік іс-шараларға қатысу, кәсіптік бағдар беру кездесулері, танымдық фильмдерді бірге көру және талқылау, ортақ мақсаттарды жоспарлау, өмірлік дағдыларды дамыту және т.б.). Іс-әрекет түрін таңдауда баланың қызығушылықтарына, қауіпсіздігіне және сүйемелдеу мақсаттарына басымдық беріледі.
Қарым-қатынас тақырыптары	Қарым-қатынастың бастапқы кезеңінде сенімді қарым-қатынас қалыптастыруға ықпал ететін тақырыптарды талқылау ұсынылады. Олар: қызығушылықтары мен әуестіктері, мектеп өмірі, достары, кітаптар, фильмдер, музыка, спорт, болашаққа жоспарлары, мамандықтар, саяхаттар және балаға қызықты басқа да тақырыптар.

	Сенім нығая түскен сайын бала өзінің жеке өміріне қатысты мәселелерді талқылауға өз бастамасымен көшуі мүмкін. Ментор мұндай әңгімелерді бастауға немесе оларды жеделдетуге тырыспауы тиіс
Этикалық нормалар және кәсіби шекаралар	Ментор баланың ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеуге, оның құқықтарын, құпиялылығын және жеке шекарасын сақтауға міндетті. Баланы кемсітудің, психологиялық қысым көрсетудің, айла-шарғы жасаудың, өз көзқарасын таңудың кез келген түріне, баланы саяси, діни немесе коммерциялық қызметке тартуға, сондай-ақ оның жеке өміріне қатысты мәліметтерді бөгде адамдармен талқылауға немесе баланы ментордың жеке мәселелерін талқылауға тартуға жол берілмейді.
Кездесуден тыс байланыс	Егер бағдарламада телефон немесе мессенджерлер арқылы байланыс жасау қарастырылған болса, мұндай байланыс қолайлы уақытта жүзеге асырылып, өзара құрмет қағидаттарына негізделуі және бағдарламаның мақсаттарына сай болуы тиіс.
Сыйлық	Тәлімгердің балаға сыйлықтар немесе ақшалай қаражат беруі құпталмайды. Алайда, бағдарлама қағидаларына сәйкес келген жағдайда, кітап, кеңсе тауарлары, шығармашылыққа арналған материалдар немесе кәдесый сияқты шағын естеліктер сыйлауға болады.
Мектептен тыс іс-шаралар өткізу	Білім беру ұйымының аумағынан тыс жерде кездесулер өткізілген жағдайда, кездесудің орны, уақыты және өткізу форматы алдын ала үйлестірушімен, ал қажет болған жағдайда «екі ересек» қағидаты ескеріле отырып, баланың заңды өкілдерімен келісілуі тиіс. Кездесулерді көпшілікке арналған қауіпсіз орындарда өткізу ұсынылады. Алдын ала келісімсіз баланы тәлімгердің үйіне шақыруға немесе оның тұрғылықты жеріне баруға жол берілмейді.
Кездесу уақытын ауыстыру немесе тоқтату	Кездесуді өткізу мүмкін болмаған жағдайда, тәлімгер бұл туралы алдын ала үйлестірушіні, ал қажет болған жағдайда баланың заңды өкілдерін хабардар етуге және кездесудің жаңа күнін келісуге тиіс. Егер бала кездесулерге бірнеше рет келмесе немесе байланысқа шығуын тоқтатса, тәлімгер бұл туралы үйлестірушіні хабардар етеді, баланы өз бетінше іздеуге әрекет жасамауы тиіс.
Құпиялылық және қауіпсіздік	Тәлімгер баланың құпиясына құрметпен қарайды. Дегенмен, өзіне белгілі болған ақпарат баланың немесе өзге адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төнгенін, зорлық-зомбылық немесе қатыгездік көрсету фактілерін, баланың өзіне зиян келтіруін, суицидтік ниетін не құқыққа қайшы әрекеттерге тартылғанын көрсетсе, бұл туралы үйлестірушіні дереу хабардар етуге міндетті.
Балаға эмоциялық қолдау көрсету	Егер бала күшті эмоцияларын білдірсе (жыласа, ашуланса, өз-өзінен тұйықталса немесе мазасыздық сезінсе), тәлімгерге сабыр сақтап, баланы мұқият тыңдау, оның өз сезімдерін еркін жеткізуіне мүмкіндік беру, айыптамау және мәселені бірден шешуге тырыспау ұсынылады. Мәселе күрделі болса, бағдарлама үйлестірушісіне хабарлау қажет.

Сүйемелдеу құжатын жүргізу	Әр кездесуден кейін күні, орны мен ұзақтығын, қарым-қатынастың негізгі тақырыптарын, өткізілген іс-әрекеттерді, баланың эмоциялық жағдайына қатысты бақылауларды, қол жеткізілген нәтижелерді және келесі кездесуге қатысты келісімдерді қамтитын қысқаша жазба жасау ұсынылады. Жазбалар қысқа, объективті болуы және баланың жеке басына қатысты субъективті бағалауларды қамтымауы тиіс.
-----------------------------------	---

Кезеңнің нәтижесі

1. Тәлімгер мен бала арасында сенімді қарым-қатынастың қалыптасады.
2. Баламен қарым-қатынас жасаудың жеке стилі қалыптасады.
3. Баланың қажеттіліктері мен қызығушылықтарының айқындалуы.

5-КЕЗЕҢ. Сүйемелдеуді жоспарлау (мақсаттарды айқындау)

Мақсаты – баламен бірлесіп сүйемелдеудің негізгі бағыттарын айқындау, қол жеткізуге болатын нақты мақсаттарды белгілеу және баланың қызығушылықтарын, қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескеретін өзара іс-қимыл жоспарын әзірлеу.

Бала мен тәлімгер арасында бастапқы байланыс орнап, сенімді қарым-қатынас қалыптасқаннан кейін, тәлімгер баламен бірге сүйемелдеу барысында қандай нәтижелерге қол жеткізгісі келетінін талқылайды.

Тәлімгер балаға өзінің күшті жақтарын, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін тануға көмектеседі, алайда сүйемелдеудің нәтижесі қандай болуы тиіс екендігі жөніндегі өз көзқарасын балаға таңбайды.

Сүйемелдеу жұмысының негізгі бағыттары	▪ Қарым-қатынас дағдыларын дамыту ▪ Өзіне деген сенімділікті арттыру ▪ Өзін-өзі жағымды бағалауды қалыптастыру ▪ Дербестікті дамыту ▪ Жоспарлау дағдыларына үйрету ▪ Бос уақытын тиімді ұйымдастыру ▪ Қызығушылықтар аясын кеңейту ▪ Жауапкершілікті дамыту ▪ Кәсіптік бағдар беру және мамандықтармен таныстыру ▪ Көшбасшылық қасиеттерді дамыту
--	--

	▪ Қаржылық сауаттылыққа үйрету ▪ Салауатты өмір салтын қалыптастыру ▪ Эмоциялық интеллектісін дамыту ▪ Шешім қабылдау дағдыларын дамыту ▪ Өз бетінше өмір сүруге даярлау ▪ Әлеуметтенуге қолдау көрсету ▪ Мәселелерді бейбіт жолмен шешу тәсілдерін үйрету
--	--

Мақсат қою

Мақсат қою қағидаттары: ▪ мақсаттар балаға түсінікті; ▪ қол жеткізуге болатын; ▪ баланың жас ерекшелігіне сай; ▪ баланың өзіне қызықты; ▪ бала мен тәлімгердің бірлескен іс-әрекетіне негізделуі тиіс.	▪ мақсаттарды баланың қатысуынсыз айқындау; ▪ баланы басқа балалармен салыстыру; ▪ нәтижеге қысқа мерзімде қол жеткізуге уәде беру; ▪ баланың пікірін ескермей, мақсаттарды тек мектептің сұранысына сәйкес айқындау; ▪ сүйемелдеуді тек баланың оқу үлгерімін жақсартуға бағдарлау ұсынылмайды.
---	--

Менторлық қолдаудың қысқаша жоспары

Мақсаттарды талқылағаннан кейін ментор үйлестірушімен бірлесіп сүйемелдеудің алдын ала жоспарын әзірлейді. Жоспарда жұмыстың негізгі бағыттары, ұсынылатын іс-әрекет түрлері, қосымша іс-шаралар және күтілетін нәтижелер қамтылуы мүмкін.

Менторлық сүйемелдеу жоспары қатаң сақталатын міндетті құжат емес. Ол бала мен ментор арасындағы қарым-қатынастың дамуына қарай толықтырылып немесе өзгертілуі мүмкін. Жоспардың негізгі мақсаты – ментор мен баланың өзара қарым-қатынаста қандай мақсаттарға басымдық беретінін айқындау. Олар: оқу, бос уақытты тиімді ұйымдастыру, қарым-қатынас жасау, өзіне деген сенімділікті қалыптастыру, дербестікті дамыту және қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын нығайту болуы мүмкін.

Кезеңнің нәтижесі

1. Сүйемелдеудің негізгі бағыттары айқындалды.
2. Бала қойылған мақсаттарға қол жеткізуге ынталандырылды.
3. Сүйемелдеудің алдын ала жеке жоспары әзірленді.
4. Ментор мен үйлестіруші жұмыстың мақсаттары бойынша ортақ түсінікке келді.

6-КЕЗЕҢ. Одан әрі сүйемелдеуді жүзеге асыру

Мақсаты – жүйелі кездесулер, бірлескен іс-әрекет және ментордың жеке үлгісі арқылы балаға тұрақты қолдау көрсету.

Бұл кезеңде сүйемелдеу мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған барлық іс-шаралар жүзеге асырылады.

Ментордың негізгі құралы – оқыту емес, баламен бірге әрекет ету, қолдау көрсету, бірлескен іс-әрекетті ұйымдастыру және жағымды мінез-құлықтың үлгісін көрсету.

Сүйемелдеу кезінде ментор:	
• жеке кездесулер; • бос уақытты бірге өткізу; • өмірлік жағдайларды талқылау; • баланы жаңа іс-әрекет түрлерімен таныстыру; • қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға қолдау көрсету; • уақытты жоспарлау дағдыларын қалыптастыру; • мамандықтармен таныстыру; • мәдени іс-шараларға қатысу; • бағдарлама талаптарын сақтай отырып экскурсиялар ұйымдастыру; • баламен бірге ерікті (волонтерлік) жобаларға қатысу; • баланың оқуға деген қызығушылығын қолдау; • сыни ойлауын дамыту; • өмірлік мақсаттарын айқындауға және қалыптастыруға қолдау көрсету сияқты бірлескен жұмыстарды таңдайды.	Ментор баланың тұлғалық дамуына қолдау көрсетеді: • баланы мұқият тыңдайды; • ашық сұрақтар қояды; • баланың бастамаларын қолдайды; • түрлі өмірлік жағдайларды талдауға көмектеседі; • шешімдерді өз бетінше іздеуге ынталандырады; • баланың жетістіктерін атап өтіп, қолдау білдіреді; • баланың күшті жақтарын тануға және дамытуға көмектеседі; • сындарлы мінез-құлықтың үлгісін көрсетеді.

Үйлестірушімен байланыс

Сүйемелдеу кезеңі бойы ментор бағдарлама үйлестірушісімен тұрақты байланыс жасап отырады.

Үйлестіруші менторға:

- консультациялық қолдау көрсетеді;
- күрделі жағдайларды шешуге көмектеседі;
- ұйымдастырушылық сүйемелдеуді қамтамасыз етеді;
- әдістемелік қолдау көрсетеді;
- ментордың өзіне эмоциялық қолдау көрсетеді.

Қиындықтар туындаған жағдайда менторға жанжал немесе дағдарыстық жағдайдың ушығуын күтпей, үйлестірушіге дер кезінде жүгіну ұсынылады.

Кезеңнің нәтижесі

1. Бала сенімді ересек адамның тұрақты қолдауына ие болады.
2. Баланың тұлғалық қасиеттері дамып, әлеуметтік дағдылары қалыптасады.
3. Ментор мен бала арасында тұрақты сенімге негізделген қарым-қатынас қалыптасады.

7-КЕЗЕҢ. Қолдау көрсету форматын түзету

Мақсаты – сүйемелдеудің тиімділігін бағалау, баланың қажеттіліктеріндегі өзгерістерді уақытылы анықтау және қажет болған жағдайда бірлескен жоспарға түзетулер енгізу.

Баланың қажеттіліктері сүйемелдеу кезеңінде өзгеріп отыруы мүмкін. Сондықтан сүйемелдеу үдерісі икемді болуы және оның мазмұны тұрақты түрде қайта қаралып отыруы тиіс.

Жоспарды түзетуге негіз болатын жағдайлар:

- баланың қажеттіліктері мен қызығушылықтарының өзгеруі;
- отбасылық жағдайдың өзгеруі;
- эмоциялық жай-күйінің жақсаруы немесе нашарлауы;

- денсаулық жағдайының өзгеруі;
- қойылған мақсаттарға қол жеткізілуі;
- жаңа міндеттердің пайда болуы;
- баланың ынтасының өзгеруі;
- кездесулердің ұзақ уақыт бойы өткізілмеуі;
- ментордың мүмкіндіктерінің өзгеруі.

Ментор жоспарға енгізілетін өзгерістерді баламен талқылай алады және қажет болған жағдайда кездесулердің форматын, олардың жиілігін, бірлескен әрекет түрлерін және сүйемелдеу мақсаттарын қайта қарайды.

Кейбір жағдайларда жоспар бала мен ментор арасында сенімді қарым-қатынас қалыптаспауына байланысты да қайта қаралады. Оған:

баланың кездесулерден жалтаруы;
 қарым-қатынас жасауға қызығушылық танытпауы;
 жанжалдардың туындауы;
 эмоциялық байланыстың қалыптаспауы.

себеп болуы мүмкін.

Мұндай кезде ментор туындаған жағдайды үйлестірушімен талқылап, себептерін талдауы, қажет болған жағдайда жұмыстың форматын өзгертуі және тиісті мамандардан кеңес алуы қажет.

Егер жағдай өзгермесе, басқа менторды тағайындау мүмкіндігі қарастырылады.

Менторды ауыстыру үйлестірушінің келісімен жүзеге асырылады және бұл үдеріс бала үшін барынша қолайлы әрі жайлы жағдайда ұйымдастырылуы тиіс.

8-КЕЗЕҢ. Қажет болған жағдайда үйлестірушіні хабардар ету және маманды тарту

Мақсаты – баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, қалыптан тыс немесе дағдарыстық жағдайлар туындаған кезде ментордың іс-әрекет

тәртібін айқындау, сондай-ақ бағдарламаға қатысушылардың құзыреті шегінде мамандарды уақытылы тартуды ұйымдастыру.

Ерекше назар аударуды қажет ететін баланы сүйемелдеу ведомствоаралық іс-қимыл негізінде жүзеге асырылады.

Сүйемелдеудің негізгі субъектілері:

Бала – сүйемелдеудің негізгі қатысушысы. Барлық жұмыс баланың мүддесін қамтамасыз етуге бағытталады.

Отбасы (ата-анасы, заңды өкілдері) – баланың тәрбиесіне, дамуына және оның әл-ауқатына жауапты. Сондай-ақ сүйемелдеу шараларын іске асыруға қатысады.

Ментор – балаға тәлімгерлік қолдау көрсетеді, оның әлеуметтенуіне, өмірлік дағдыларын дамытуға және қорғаныш факторларын нығайтуға ықпал етеді.

Білім беру ұйымы – баланың оқуы, тәрбиесі және дамуы үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз етеді, тәуекел факторларын анықтауға және сүйемелдеу іс-шараларын жүзеге асыруға қатысады.

Сүйемелдеуді үйлестіруші – сүйемелдеу субъектілерінің өзара іс-қимылын ұйымдастырады, нақты жағдай бойынша жұмысты үйлестіреді және ақпарат алмасуды қамтамасыз етеді.

Педагог-психолог пен әлеуметтік педагог – өз құзыреті шегінде бала мен отбасына психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік-педагогикалық қолдау көрсетеді.

Ішкі істер органдары – құқық бұзушылықтардың алдын алуға, кәмелетке толмағандардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және профилактикалық іс-шараларды іске асыруға қатысады.

Қорғанышылық және қамқоршылық органдары – заңнамада көзделген жағдайларда балалардың құқықтары мен заңды мүдделерінің қорғалуын қамтамасыз етеді.

Денсаулық сақтау ұйымдары – қажет болған жағдайда балаларға медициналық және психологиялық-психиатриялық көмек көрсетеді.

Кәмелетке толмағандар істері және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі комиссиялар – балалардың қадағалаусыз қалуының, құқық бұзушылықтарының алдын алу және олардың құқықтарын қорғау жөніндегі ведомствоаралық қызметті үйлестіреді.

Сүйемелдеуге қатысатын барлық субъектілердің өзара іс-қимылы баланың мүддесіне сай жүзеге асырылады және оның қауіпсіз дамуына, табысты әлеуметтенуіне әрі қоғамға толыққанды кірігуіне жағдай жасауға бағытталады.

Профилактика субъектілері келісе отырып әрекет еткенде ғана сүйемелдеу жұмысы тиімділігін көрсетеді.

Ментор баланы сүйемелдеу және оған көмек көрсету жүйесінің қатысушысы ретінде мектеп мамандарымен бірлесе жұмыс жасайды, сондай-ақ қажет болған жағдайда сыртқы қызметтермен және үдеріске қатысатын өзге де субъектілермен байланыс орнатады. Бұл ақпараттың уақытылы алмасуын және сүйемелдеудің үздіксіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

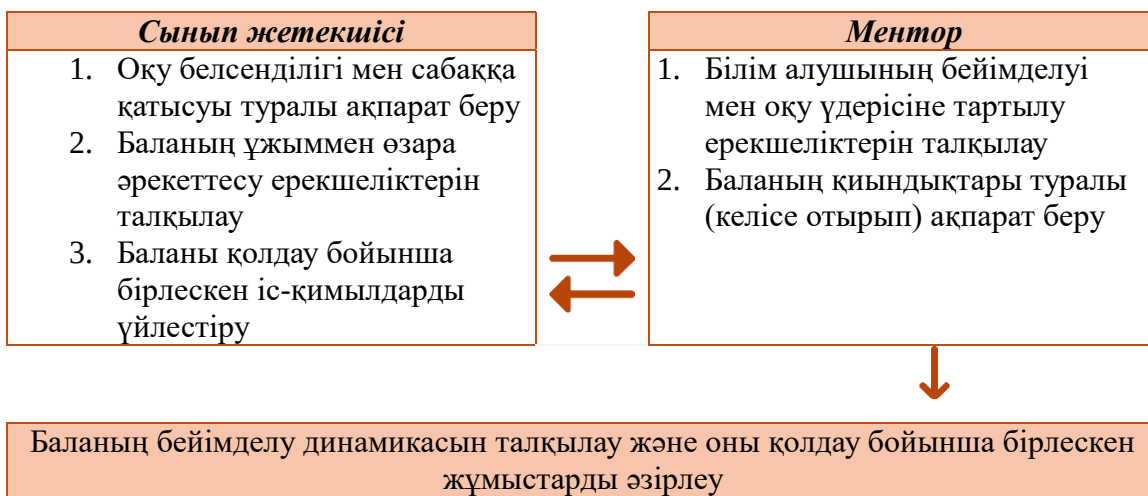
Ментор балаларды сүйемелдеуді ұйымдастыру мәселелері бойынша мектеп директорымен, директордың орынбасарларымен және басқа да жауапты қызметкерлермен бірлесе жұмыс жасай алады. Мектеп әкімшілігі ментордың мектепшілік сүйемелдеу жүйесіне кіріктірілуіне ықпал етеді, қолдауды қажет ететін балалар туралы қажетті ақпарат ұсынады, баламен және оның отбасымен кездесулер ұйымдастыруға жәрдемдеседі, ментордың мектеп іс-шараларына қатысуын қамтамасыз етеді және баланың мінез-құлқындағы өзгерістер туралы уақытылы хабардар етеді.

Өз кезегінде, ментор білім беру ұйымының ішкі тәртіп қағидаларын сақтайды, білім беру үдерісіне араласпайды және мектеп базасында өткізілетін барлық іс-шараларды алдын ала келіседі.

Әкімшілік
1. Балаларға сүйемелдеу қажет екені туралы ақпарат беру 2. Бала мен отбасымен кездесулер ұйымдастыруға көмектесу 3. Баланың мінез-құлқындағы өзгерістер туралы менторды хабардар ету

Ментор
1. Мектеп базасында жүзеге асырылатын іс-шаралар мен әрекеттерді келісу

Ментордың сынып жетекшімен байланысы баланың сабаққа қатысуы, мінез-құлқы және мектеп өміріне қатысуы туралы, сондай-ақ оның эмоционалдық жағдайындағы өзгерістер бойынша тұрақты ақпарат алмасуды қамтиды. Ментор сынып жетекшімен бірлесіп баланың бейімделу барысындағы қиындықтарын талқылап, оны қолдаудың тиімді тәсілдерін іздей алады.

Баланың эмоционалдық жағдайы мен қажеттіліктерін тереңірек түсіну мақсатында ментор педагог-психологпен өзара әрекеттесе алады. Өзара әрекеттесудің негізгі формаларына баланың психоэмоционалдық жағдайын талқылау және жеке сүйемелдеу жұмыстарын бірлесіп қарастыру жатады.

Ментор балада суицидтік немесе дағдарыстық мінез-құлық белгілері байқалған жағдайда бұл туралы педагог-психологты хабардар етіп, оны психологиялық көмекке бағыттай алады.

Педагог-психолог өз кезегінде менторға жас ерекшеліктері мен коммуникация мәселелері бойынша кеңес береді, тәуекел факторларын бағалауға жәрдемдеседі, сондай-ақ өз құзыреті шеңберінде диагностикалық және түзету жұмыстарын жүргізеді. Ментордың тиісті біліктілігі болмаған жағдайда баланың психологиялық диагностикасын жүргізуге немесе оның жағдайын психикалық денсаулық саласының маманы ретінде интерпретациялауға құқы жоқ.

Ментор әлеуметтік педагогпен, пән мұғалімдерімен және медициналық персоналмен де өзара әрекеттесе алады. Бұл баланы қолдауға қажетті өзге де мәліметтерді алу, әлеуметтік көмекті ұйымдастыру және өзге де мәселелерді шешу мақсатында жүзеге асырылады.

Күрделі жағдайларда баланы сүйемелдеу тәртіп командасы арқылы жүргізіледі. Оның құрамына кейс-менеджер, ментор, сынып жетекшісі, педагог-психолог, әлеуметтік педагог, мектеп әкімшілігінің өкілдері, сондай-ақ сыртқы қызметтер мен ұйымдардың өкілдері кіруі мүмкін.

Ментордың басқа мамандармен өзара әрекеттесуі жұмыс бойынша кездесулер, бірлескен консультациялар, жеке консультациялар және жұмыс отырыстары форматында жүзеге асырылады. Барлық кездесулер хаттамамен рәсімделіп, қабылданған шешімдер міндетті түрде тіркеледі.

Ментордың кейс-менеджермен өзара әрекеттесуі тұрақты негізде жүзеге асырылады және баланы кешенді сүйемелдеуді қамтамасыз етуге бағытталады. Кейс-менеджер ведомствоаралық жұмысты үйлестіреді, сүйемелдеудің жалпы стратегиясын айқындайды, қызметтер арасында байланыс орнатады және жеке сүйемелдеу жоспарының орындалуын бақылайды. Ментор болса баламен күнделікті тікелей жұмыс барысында сүйемелдеудің практикалық міндеттерін орындайды, ағымдағы жағдай, туындайтын қиындықтар, тәуекелдер мен оң динамика туралы кейс-менеджерді хабардар етеді, сондай-ақ сүйемелдеу жоспарын талқылау мен түзетуге қатысады.

Ментор кейс-менеджерді алмастырмайды және істі басқару функциясын жүзеге асырмайды. Ментордың негізгі міндеті – баланы тұлғалық, мотивациялық және әлеуметтік тұрғыдан қолдау.

Баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету

Ментор тәлімгерлік сүйемелдеу барысында баладан алған ақпараттың құпиялылығын сақтайды. Өзара іс-қимылдың белгіленген тәртібін сақтамай және қажетті негіздерсіз ментор баламен жүргізілген жеке әңгімелердің мазмұнын, оның уайымдары, отбасылық жағдайы және өміріне қатысты өзге де мәліметтерді үшінші тұлғаларға жариялауға құқылы емес.

Ақпаратты беру тек баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оның құқықтарын қорғау және бағдарлама үйлестірушісі мен баланы сүйемелдеуге тікелей қатысатын мамандардың қатысуымен қажетті көмекті ұйымдастыру мақсатында ғана жүзеге асырылады.

Баланың қауіпсіздігі – ментор қызметіндегі ең үлкен басымдық. Баланың өміріне, денсаулығына немесе әл-ауқатына қауіп төнген жағдайда ментор:

1. жауапты мамандарға хабар береді;
2. дағдарыстық жағдайларға ден қою алгоритмдеріне сәйкес әрекет етеді;
3. анықталған фактілерді тіркейді;
4. қажет көмекті ұйымдастыруға жәрдемдеседі.

Жауапкершілікті бөлу қағидаты

Бағдарламасында жауапкершілік төмендегідей бөлінеді:

Ментор:

балаға қолдау көрсетеді;
баланың жай-күйі мен мінез-құлқындағы өзгерістерді бақылайды;
туындайтын қауіптер туралы үйлестірушіге хабар береді;
бағдарламада белгіленген алгоритмге сәйкес әрекет етеді.

Бағдарламаның үйлестірушісі:

жағдайды бағалайды;
алдағы жұмыстарды ұйымдастырады;
білім беру ұйымымен бірлесе әрекет жасайды;
ұйым басшылығын хабардар етеді;
қажет болған жағдайда тиісті мамандарды тарту туралы бастама көтереді.

Мамандар (психолог, әлеуметтік педагог, медицина қызметкері т.б.):

кәсіби көмек көрсетеді;
баланың жай-күйіне бағалау жүргізеді;
өз құзыреті шегінде шешімдер қабылдайды.

Үйлестірушіге хабарлау қажет жағдайлар

Егер бала:

- өзіне қатысты күш қолданылғаны туралы айтса;
- өзіне қатысты сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық болғаны туралы хабарласа;
- өзіне қатыгездікпен жасалғаны туралы айтса;
- суицид туралы ойларын немесе ниетін білдірсе;
- өзіне қасақана дене жарақатын салса;
- басқа адамдарға зиян келтіремін деп қорқытса;
- есірткі құралдарын немесе психоактивті заттарды қолданатыны туралы хабарласа;
- құқыққа қарсы әрекеттерге тартылғаны туралы айтса;
- үйден үнемі қашып кететін болса

ментор міндетті түрде үйлестірушіге хабар береді.

Мұндай жағдайларда құпиялылық қағидаты емес, баланың қауіпсіздігі бірінші орынға шығады.

**Ментордың қалыптан тыс және дағдарыстық жағдайлардағы
әрекет ету алгоритмі**

Жағдаят	Ментордың әрекеті	Істеуге болмайтын жағдайлар
Бала өзіне қатысты зорлық-зомбылық болғанын айтады.	Баланы сабырмен тыңдау, оның сенім білдіргені үшін алғыс айту, айтқандарына күмән келтірмеу, қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін бұл жағдай туралы басқа жауапты ересектерге хабарлау қажет екенін түсіндіру және үйлестірушіге хабар беру.	Жағдайдың мән-жайын өз бетінше анықтауға, баладан жауап алуға, дәлелдер іздеуге, күдікті адаммен сөйлесуге, сондай-ақ баланың туыстарына немесе өзге адамдарға өз бетінше жүгінуге болмайды.
Бала суицид туралы ойларын немесе ниетін барын айтады	Баланы сабырмен тыңдау, оның сенім білдіргені үшін алғыс айту, айтқандарына күмән келтірмеу, қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін бұл жағдайға басқа жауапты ересектердің араласуы қажет екенін түсіндіру және үйлестірушіге хабар беру.	Баланың айтқандарын елемеуге, онымен дауласуға, «бұл өздігінен өтіп кетеді» деп сендіруге, ақпаратты құпия сақтаймын деп уәде беруге, сондай-ақ өз бетінше психологиялық кеңес беруге болмайды..
Баланың өзіне қасақана дене жарақатын салуы	Баланы сабырмен тыңдау, оны айыптамау, егер бала бұл туралы айтқысы келмесе, түсініктеме беруге мәжбүрlemeу және бағдарлама үйлестірушісін хабардар ету.	Баланы айыптау немесе ақыл айту арқылы өзіне қасақана дене жарақатын салуды өз бетінше тоқтатуға көндіруге тырысуға, сондай-ақ жағдайды елемеуге болмайды.
Бала есірткі құралдарын немесе өзге де тыйым салынған заттарды қолданатын	Жағдайды сабырмен талқылау, балаға шұғыл көмек қажет пе, жоқ па, анықтау, бағдарлама үйлестірушісін хабардар ету және профилактикалық әңгімелесуді ұйымдастыру туралы келісу.	Баланы айыптайтын немесе оның ар-намысына тиетін әңгімелер жүргізуге, сондай-ақ ақпаратты жасыруға болмайды..

ы туралы хабарлайды.		
Бала өзіне қатысты буллинг болғанын айтады.	Баланы мұқият тыңдау, буллингтің жалғасып жатқанын нақтылау, оған қолдау көрсету, буллингке жол берілмейтінін түсіндіру және үйлестірушіні хабардар ету.	Буллингке қатысы бар балалармен өз бетінше мәселені шешуге, басқа балалар, олардың ата-аналары немесе педагогтермен жанжалдасуға болмайды.
Бала қылмыстық әрекетке тартылғаны туралы айтады.	Сабыр сақтап, баламен оның әрекетінің салдарын талқылау, үйлестірушіні хабардар ету және ұйымның ішкі рәсімдеріне сәйкес әрекет ету.	Алынған ақпаратты жасыруға немесе құқықтық мәселелерді өз бетінше шешуге болмайды.
Бала ақша немесе материалдық көмек сұрайды	Өтініштің себебін анықтау, қажет болған жағдайда үйлестірушіге хабар беру.	Балаға тұрақты түрде ақша беруге, оның қарыздарын өтеуге, қымбат заттар сатып әперуге, сондай-ақ баланы немесе оның отбасын материалдық тұрғыдан қамтамасыз етуді өз мойнына алуға болмайды.
Бала болған жағдай туралы ешкімге айтпауды өтінеді.	Балаға ментор оның сенімін құрметтейтінін, алайда баланың немесе басқа адамдардың өміріне, денсаулығына не қауіпсіздігіне қауіп төнген жағдайда мұндай ақпаратты құпия сақтай алмайтынын түсіндіру.	Баланың немесе басқа адамдардың өміріне, денсаулығына қауіп төндіретін не зорлық-зомбылық фактілеріне қатысты мәліметтерді құпия сақтаймын деп уәде беруге болмайды.
Бала мен заңды өкілдері арасында жанжал туындаса...	Қарым-қатынаста сыйластық пен әдептілік сақтау, үйлестірушіге хабар беру және бағдарлама талаптарына сәйкес әрекет ету.	Баланың заңды өкілдерімен дауласуға, оларды баламен бірге талқылауға немесе туындаған жанжалды өз бетінше реттеуге болмайды.
Бала байланысқа шықпай қалды	Үйлестірушіге хабар беру және бағдарламада белгіленген ішкі рәсімдерге сәйкес әрекет ету.	Баланы өз бетінше іздеуге, оның үйіне баруға, көршілеріне жүгінуге немесе әлеуметтік желілерде ол туралы ақпарат жариялауға болмайды.
Бала мен мектеп арасындағы келіспеушілік	Балаға қолдау көрсету, жағдайды сабырмен талқылау және үйлестірушіге хабар беру.	Баланың мүддесін өз бетінше қорғауға, педагогикалық ұжымның жұмысына араласуға немесе мән-жайды анықтамай тұрып қандай да бір тараптың жағына шығуға болмайды.

Стандартты емес немесе дағдарыстық жағдай туындаған кезде ментор:

оқиғаның болған күнін, уақытын және орнын;
жағдайдың объективті сипаттамасын;
баланың айтқан сөздерін (мүмкіндігінше сөзбе-сөз мазмұнына барынша жақын түрде);
ментор қабылдаған әрекеттерді;
бағдарлама үйлестірушісіне хабарланған күн мен уақытты міндетті түрде тіркеуі тиіс
Маңызды: Жазбаларда тек нақты фактілер ғана көрсетілуі тиіс. Болжамдарды, субъективті бағалауларды немесе эмоциялық сипаттағы пікірлерді енгізуге жол берілмейді.

Ментордың негізгі қағидасы

Баланың өміріне, денсаулығына, қауіпсіздігіне немесе әлауқатына қауіп төндіретін кез келген жағдай туындаған кезде ментор мәселені өз бетінше шешуге тырыспауы тиіс. Оның міндеті – баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, бағдарлама үйлестірушісін уақытылы хабардар ету және Қазақстан Республикасының заңнамасы мен белгіленген рәсімдерге сәйкес әрекет ету.

Ментордың өкілеттік шекарасы

Ментор өз қызметін тек тәлімгерлік қолдау шеңберінде жүзеге асырады басқа мамандарының функцияларын алмастырмайды.

Ментордың негізгі міндеті – баланы сүйемелдеу, қолдау көрсету, оның жағдайын бақылау және анықталған қауіптер туралы жауапты мамандарды уақытылы хабардар ету.

Баланың өміріне, денсаулығына немесе қауіпсіздігіне қауіп төндіретін жағдайлар анықталған кезде жауапты мамандарға хабарлауға және белгіленген алгоритмге сәйкес әрекет етуге міндетті.

Ментордың қауіпсіздігін қамтамасыз ету

Сүйемелдеуді жүзеге асыру барысында ментор жеке қауіпсіздік шараларын да сақтауға міндетті.

Менторға:

- көшпелі кездесулер туралы үйлестірушіні алдын ала хабардар ету;

- кездесулерді қауіпсіз жағдайда өткізу;
- кәсіби шекараларды сақтау;
- отбасылық жанжалдарға араласпау;
- қауіпті жағдайларда баламен немесе басқа адамдармен оңаша қалмау ұсынылады.

Агрессия, қорқыту немесе қауіп төнген жағдайда, ментор жұмысын тоқтатып, бұл туралы сүйемелдеу үйлестірушісіне хабарлауға міндетті.

Күрделі немесе дағдарыстық жағдайлар туындаған кезде ментор консультациялық, ұйымдастырушылық және әдістемелік қолдау алуға құқылы.

Ментор қызметінің тиімділігінің негізгі шарты – балаға қолдау көрсету, кәсіби шекараларды сақтау және сүйемелдеуге қатысатын барлық тараптың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

9 - КЕЗЕҢ. Сүйемелдеуді аяқтау

Мақсаты – тәлімгерлік сүйемелдеуді баланың эмоциялық саулығын сақтай отырып аяқтау, бірлескен жұмыстың қорытындысын шығару, қол жеткізілген нәтижелерді бағалау және қарым-қатынасты өзара құрмет қағидаттарын сақтай отырып, балада күтпеген айырылу сезімін туғызбай аяқтау.

Бала үшін ментормен қалыптасқан қарым-қатынас маңызды болуы мүмкін. Сондықтан қарым-қатынастың күтпеген жерден үзілуі оның бойында жоғалту сезімін, көңілінің қалуын немесе ересектерге деген сенімсіздікті қалыптастыруы ықтимал.

Мүмкіндігінше сүйемелдеуді аяқтау алдын ала жоспарланып, бұл мәселе баламен бірге талқылануы тиіс.

Сүйемелдеуді аяқтауға негіз болатын жағдайлар

- бағдарлама мақсаттарына қол жеткізілуі;
 - бағдарламаға қатысу мерзімінің аяқталуы;
 - баланың бағдарламада белгіленген жас шегіне жетуі;
 - баланың басқа жерге қоныс аударуы;
 - баланың басқа білім беру ұйымына ауысуы;
 - ментордың бағдарламаға қатысуын тоқтатуы;
 - объективті себептерге байланысты сүйемелдеуді жалғастырудың мүмкін болмауы;
 - баланың немесе оның заңды өкілдерінің ерікті түрде бас тартуы;
- төтенше жағдайларға байланысты сүйемелдеуді тоқтату туралы шешім қабылдануы.

Барлық жағдайда сүйемелдеуді аяқтау ұйымның үйлестіруімен жүзеге асырылады.

Баланы сүйемелдеудің аяқталуына дайындау

Сүйемелдеудің аяқталатыны туралы балаға алдын ала (бағдарламаның аяқталуына дейін бірнеше кездесу бұрын) хабарлаған жөн. Дайындық барысында ментор баламен:

- бағдарламаның не себепті аяқталып жатқанын;
- бірлескен жұмыс барысында қандай нәтижелерге қол жеткізілгенін;
- қандай оң өзгерістер болғанын;
- баланың нені үйренгенін;
- қандай мақсаттарға қол жеткізілгенін;
- алдағы уақытта өз бетінше жүзеге асырғысы келетін жоспарларын талқылайды.

Балаға өз сезімдерімен бөлісуге және сұрақтар қоюға мүмкіндік беру маңызды.

Қорытынды кездесу

Соңғы кездесу тыныш әрі қолайлы психологиялық ахуалда өткізіледі. Мүмкіндігінше балаға таныс әрі жайлы орынды таңдаған жөн.

Кездесу барысында:

- бағдарламадағы ең маңызды оқиғаларды еске түсіру;

- баланың жетістіктерін талқылау;
- оның күш-жігері мен оң өзгерістерін атап өту;
- дамуына ықпал еткен жеке қасиеттеріне назар аудару;
- балаға сенімі мен бірлескен жұмысы үшін алғыс айту;
- алдағы өмірлік жоспарларын талқылау ұсынылады.

Қажет болған жағдайда сүйемелдеудің аяқталғанын білдіретін символдық рәсім, яғни бағдарламаға қатысушы сертификатын немесе естелік ашықхат табыстауға, бірге коллаж не альбом әзірлеуге немесе бір-біріне ізгі тілектер жазылған хаттар жазуға болады. Мұндай әрекеттер балаға қарым-қатынастың аяқталуын күтпеген айырылу сезімінсіз қабылдауға көмектеседі.

Сүйемелдеуді аяқтауды ресімдеу

Бағдарлама аяқталғаннан кейін ментор:

- сүйемелдеу бойынша қорытынды жазбаларды үйлестірушіге тапсырады;
- сүйемелдеудің қорытындылары туралы хабарлайды;
- қажет болған жағдайда үйлестірушімен өткізілетін қорытынды кездесуге қатысады;
- бала туралы ақпаратты сақтау және беру жөніндегі ұйымның талаптарын сақтайды.

Бағдарлама аяқталғаннан кейінгі қарым-қатынас

Сүйемелдеу ресми түрде аяқталғаннан кейін баламен одан әрі қарым-қатынас жасауға тек ұйымның ішкі қағидаларында көзделген және бұл мәселе үйлестірушімен әрі баланың заңды өкілдерімен келісілген жағдайда ғана жол беріледі.

IV. МЕНТОРЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

Ерекше назар аударуды қажет ететін кәмелетке толмағандарды сүйемелдеу шеңберіндегі ментордың қызметі жұмыс нысандары мен әдістерінің қатаң белгіленген тізбесімен шектелмейді. Ментор баламен қарым-қатынас жасау барысында сүйемелдеудің мақсаттарына, баланың жасына, қажеттіліктеріне қарай жұмыстың кез келген түрі мен әдістерін қолдануға құқылы, тек бұл әдістер қауіпсіздік, зиян келтірмеу қағидатын және баланың құқықтарын құрметтеуі тиіс.

Ментор жеке форматта жұмыс істейді. Оған кездесулер, онлайн қарым-қатынас, балаға тұрақты қолдау көрсетуді қамтамасыз ететін тікелей байланыстың өзге де нысандары кіруі мүмкін.

Баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін тәлімгермен жеке кездесу:

- келісілген және қауіпсіз орындарда (мектеп, қоғамдық кеңістік). Жабық әрі қауіпсіздігі қамтамасыз етілмеген орындарда кездесу өткізілмейді;
- басқа ересек адамдардың қатысуымен немесе айналасындағылар тарапынан бақылау жасау мүмкіндігі болған жағдайда;
- баланың уақыты мен күн тәртібін ескере отырып (кешкі уақытта емес, оның демалысын немесе оқу процесін бұзатын жағдайларда емес);
- кездесудің өтетін орны мен уақыты туралы ата-аналар немесе заңды өкілдерді міндетті түрде хабардар ете отырып;
- есеп беру құжатына тіркей отырып (күні, уақыты, өзара іс-қимыл форматы) өткізіледі.

Ментор жұмысының әдістері

Тәлімгерлік диалог

Ментор жұмысының негізгі әдістерінің бірі – тәлімгерлік диалог. Тәлімгерлік диалог – бұл ментор мен бала/жасөспірім арасындағы әңгіме. Диалог барысында ментор белсенді тыңдау техникасын, қолдаушы және бағыттаушы сұрақтар қолдану арқылы балаға өз тәжірибесін ұғынуға, өзінің іс-әрекеттерінің салдарын түсінуге, мақсаттарын айқындауға және проблемаларды шешудің өзіндік жолдарын табуға көмектеседі, осылайша дербестік, жауапкершілік және эмоциялық тұрақтылық дағдыларын дамытады. Тәлімгерлік диалогтың тақырыбына өзекті өмірлік жағдайлар, қиындықтар, уайымдар, құрдастарымен, отбасымен және педагогтермен қарым-қатынастар кіруі мүмкін.

Тәлімгерлік диалог баланың өз ісіне есеп беру дағдыларын, шешім қабылдау қабілетін және өз әрекеттерінің салдарын саналы түрде түсіну қабілетін қалыптастырады.

Бірлескен қызмет.

Сүйемелдеудің тағы бір маңызды түрі – бала мен ментордың

бірлескен қызметі. Бірлескен қызмет – бұл бала мен ментор алдын ала келісіп, бала үшін маңызды іс-әрекеттерді бірге жасайтын білім беру, шығармашылық, спорттық, әлеуметтік немесе тұрмыстық іс-шаралар. Бірлескен қызметтің

мақсаты – баланың ересек адам арасында сенімді қарым-қатынас қалыптастыру. Жұмыс барысында ол мінез-құлықтың дұрыс үлгілерін меңгереді, ынтымақтастыққа үйренеді және әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Бірлескен қызметтің маңызды ерекшеліктерінің бірі – ментордың жағымды үлгі көрсетуі. Ментордың мінез-құлқы, адамдарға деген қарым-қатынасы, қарым-қатынас жасау тәсілі және туындайтын қиындықтарды конструктивті түрде шеше білу қабілеті балаға/жасөспірімге елеулі ықпал етуі мүмкін. Бұл оның әлеуметтік нормалар, құрмет көрсету, қауіпсіз мінез-құлық және басқа да маңызды мәселелер туралы дұрыс түсініктерінің қалыптасуына ықпал етеді.

Өмірлік жағдайларды талдау.

Өмірлік жағдайларды талдау – бұл бала/жасөспірімнің өміріндегі нақты немесе үлгіленген жағдайларды құрылымдалған түрде талдау әдісі. Ол сыни ойлауды дамытуға, мінез-құлық салдарын түсінуге,

шешім қабылдау дағдыларын және балама жолдарды іздеу қабілетін дамытуға бағытталған. Өмірлік жағдайларды талдау дербес әдіс ретінде де, тәлімгерлік диалогтың бір нысаны ретінде де қолданылуы мүмкін.

Өмірлік жағдайларды талдау барысында ментор қажет болған жағдайда балаға күрделі жағдайларда әрекет ету алгоритмдерін құруға көмектеседі, көмекке жүгіну, қақтығыстарды шешу, құрдастарымен және ересектермен араласу тәсілдерін көрсете алады

Жағымды қолдау

Жағымды қолдау – бұл баланың күш-жігерін, жетістіктері мен ілгерілеуін қолдайтын кері байланыс арқылы бағалауға негізделген, қалаулы мінез-құлықты бекітуге, өзіне деген сенімділікті арттыруға және ішкі уәжін дамытуға бағытталған әдіс. Жағымды қолдаудың мысалдарына нақты әрекеттен кейін баланы мадақтау, оның жетістіктеріндегі ілгерілеуді атап өту, сондай-ақ ең кішкентай табыстарына да назар аудару жатады.

Күшті жақтарына сүйену.

Күшті жақтарына сүйену – ментор баланың бойында бұрыннан бар ресурстарға назар аудара отырып, оған өзінің күшті жақтарын тануға және оларды қиындықтарды еңсеру мен мақсаттарға жету үшін пайдалануға көмектесетін тәсіл. Осы тәсіл аясында ментор баламен бірлесіп оның күшті жақтарының картасын құра алады, сондай-ақ баланы оның қызығушылықтарына, қажеттіліктеріне және бейімділіктеріне негізделген белсенділік түрлеріне тарта алады.

Мақсаттарды бірлесіп айқындау

Мақсаттарды бірлесіп айқындау – ментор мен бала үшін шынайы әрі қолжетімді мақсаттарды анықтайтын, оларға жету қадамдарын жоспарлайтын, ілгерілеуді қадағалайтын және күтпеген қиындықтарға назар аударатын жұмыс түрі. Балаға мақсатқа жету жолында ынтасын сақтауға қолдау көрсету үшін шағын қадамдар әдісі қолданылуы мүмкін.

Ойын әдістері

Ойын әдістері – баланың коммуникативтік, әлеуметтік, эмоциялық және мінез-құлық дағдыларын дамытатын тәлімгерлік жұмыс әдістері.

Ойын әдістері көбіне бастауыш және орта жастағы балаларға қолданылады. Ойын арқылы бала әлеуметтік нормаларды және қауіпсіз мінез-құлық үлгілерін жеңіл меңгереді.

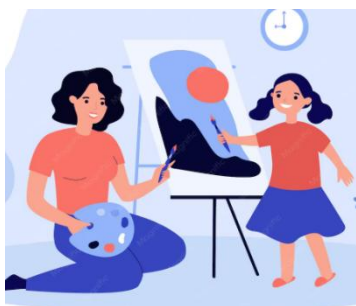
Ойын әдістеріне мыналарды жатқызуға болады:

- 1) Рөлдік және жағдаяттық ойындар.
- 2) Командалық белсенділіктер.
- 3) Өмірлік жағдайларды ойын арқылы модельдеу.
- 4) Интерактивті тапсырмалар.

Шығармашылық әдістер.

Шығармашылық әдістерге сурет салу, арт-практикалар, фильмдер мен әдеби шығармаларды талқылау, шығармашылық жобаларға, музыкалық, театрлық және өзге де дамытушы іс-әрекеттерге қатысу жатады. Баламен/жасөспіріммен жұмыс барысында шығармашылық әдістерді қолдану оның жеке қабілеттерін ашуға ықпал етеді, сондай-ақ эмоцияларды сезіну және білдіру үшін қауіпсіз орта қалыптастырады.

Жобалық және практикалық әдістер баланы нақты нәтижеге қол

жеткізуге бағытталған іс-әрекетке тартуға мүмкіндік береді. Әлеуметтік, білім беру, волонтерлік, спорттық немесе шығармашылық жобаларға қатысу жауапкершілікті, дербестікті, жоспарлау дағдыларын және ұжыммен өзара іс-

қимыл жасау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Практикалық-бағдарланған әдістер балаға өз күш-жігерінің нәтижесін көруге мүмкіндік береді, әлеуметтік белсенділіктің жағымды тәжірибесін қалыптастырады және өзінің күшті жақтарын айқындауға көмектеседі.

Пайдалы дағдыларды үйрету.

Ментор қызметінің маңызды бағыттарының бірі – балаға өмір сүруге қажет пайдалы дағдыларды үйрету. Мінез-құлықтың үлгісі ретінде ментор қамқорлығындағы балаға тұрмыстық, коммуникативтік, білім беру және ұйымдастырушылық міндеттерді шешу тәсілдерін көрсете алады. Бұған уақытты жоспарлау, дұрыс қарым-қатынас жасау, жанжалды жағдайларда өзін ұстау, оқу сабақтарына дайындалу және басқа да әлеуметтік маңызы бар дағдылар жатады.

Пайдалы дағдыларды үйрету үшін ментор қажет болған жағдайда білім алушыға күрделі тақырыптарды түсіндіре алады.

Профилактикалық әңгіме

Профилактикалық әңгіме құқық бұзушылықтардың, зорлық-зомбылықтың, тәуелді мінез-құлықтың, жанжалдардың, сабақтан қалудың және басқа да тәуекел факторларының алдын алуға бағытталуы мүмкін. Профилактикалық әңгімелер балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, ментор тарапынан жеке де, топтық форматта да жүргізілуі мүмкін. Мұндай әңгімелер нақты өмірлік жағдайларды талқылауға, мінез-құлықтың әртүрлі түрлерінің салдарын түсіндіруге, қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын қалыптастыруға және конструктивті шешім қабылдау қабілетін дамытуға бағытталуы мүмкін.

Әлеуметтік қолдау

Сүйемелдеу аясында ментор отбасы мен балаға ақпараттық және ұйымдастырушылық қолдау көрсете алады, қажетті қызметтер мен көмекті алуға жәрдемдеседі, қолжетімді әлеуметтік ресурстар мен қолдау мүмкіндіктерін табуға көмектеседі. Әлеуметтік қолдаудың нысандары ретінде

баланың/жасөспірімнің қосымша білім беру бағдарламаларына, бос уақытты ұйымдастыру және әлеуметтік қызмет түрлеріне қатысуын ұйымдастыруға көмек көрсетуді атап өтуге болады.

Әлеуметтік қолдаудың міндеттері – отбасы табысының тұрақтылығын сақтау, баланың дамуына қолайлы жағдайларды жақсарту, әлеуметтік оқшаулануды азайту, отбасының ресурстарын нығайту және баланың қоғамға табысты бейімделуі үшін жағдай жасау. Бұл ретте ментор әлеуметтік қызметтердің функцияларын алмастырмайды, керісінше отбасыға қолдау көрсететін сүйемелдеуді қамтамасыз етеді және отбасының мамандармен бірлесе жұмыс жасауына жәрдемдеседі.

Баланы оқуға, бос уақытты тиімді өткізуге және қоғамдық пайдалы қызметке тарту.

Ментор баланың білім беру, спорттық, шығармашылық және дамытушы іс-шараларға қатысуына ықпал етеді, оның қызығушылықтарын анықтауға және қолдауға көмектеседі, оқуға және қоғамдық өмірге белсенді қатысуға деген уәжін қалыптастырады.

Баланың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету үшін ментор бос уақытты ұйымдастыру мен пайдалы іспен айналысудың әртүрлі әдісін пайдалана алады: үйірмелер, спорт секциялары, волонтерлік жобалар және дамытушы іс-шаралар. Ментор баланы бірлескен ұжымдық қызметке тартуға ерекше көңіл бөледі, өйткені бұл баланың айналасында жағымды әлеуметтік орта қалыптастыруға, оның коммуникативтік дағдыларын дамытуға, қоғамға тиесілілік сезімін нығайтуға және деструктивті ортаға тартылу қаупін азайтуға ықпал етеді.

Баланы/жасөспірімді қолдау және ынталандыру өте маңызды. Ментор баланың өз мүмкіндіктеріне деген сенімін нығайтуға ықпал етеді, тіпті болмашы оң өзгерістердің өзін қолдайды, шынайы мақсаттарды қалыптастыруға көмектеседі және сол мақсаттарға ұмтылысын қолдайды. Бұл ретте мінез-құлықты сыртқы бақылауға ғана емес, ең алдымен ішкі ынтаны дамытуға ерекше көңіл бөлінеді.

Қажет болған жағдайда ментор қолданылатын тәсілдер мен әдістерді баланың өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне бейімдей алады.

V. ПРАКТИКАЛЫҚ ЖАҒДАЯТТАР МЕН ҰСЫНЫСТАР

Практикалық кейстер ментор функцияларын жүзеге асыратын еріктілерге арналған. Олар ерекше назар аударуды қажет ететін баланы қолдауды ментор рөлі шеңберінде қалай ұйымдастыру керектігін түсінуге көмектеседі.

Ментор ата-ананың, педагогтің, психологтің, әлеуметтік педагогтің, полиция инспекторының, дәрігердің немесе кейс-менеджердің қызметін алмастырмайды. Оның негізгі міндеті – баланы қолдау, ол үшін маңызды ересек адам болу, жағымды өзгерістерге ынталандыру және қауіп-қатерлер анықталған жағдайда бұл туралы БҚҚБ-ны, КТІҚҚК-ны немесе өзге де уәкілетті тұлғаны уақтылы хабардар ету.

Барлық кейстер үшін қауіпсіздіктің жалпы қағидалары:

Кез келген сүйемелдеу барысында ментор осы қағидаларды сақтайды.

- кездесулер келісілген кестеге сәйкес өткізіледі;
- кездесудің ұзақтығы – 1–2 сағат;
- кездесу орны – тек қоғамдық және қауіпсіз кеңістіктер;
- үйде оңаша кездесу, бірге түнеу және қаржылық қатынастарға жол берілмейді;
- сыйлықтар тек символикалық сипатта ғана болуы мүмкін;
- хат алмасу күндізгі уақытта, шамамен сағат 9:00-ден 20:00-ге дейін жүргізіледі;
- кеш уақыттағы хат алмасуға тек төтенше жағдайда ғана жол беріледі;
- ментор кездесулердің қысқаша журналын жүргізеді: күні, тақырыбы, баланың көңіл күйі және негізгі уағдаластықтар;
- алаңдаушылық тудыратын белгілер анықталған жағдайда ментор бұл туралы БҚҚБ-ны, КТІҚҚК-ны немесе сүйемелдеуді үйлестірушіні дереу хабардар етеді;
- сүйемелдеуді аяқтау алдын ала талқыланады және біртіндеп жүзеге асырылады.

1- КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БІЛІМ АЛУШЫ КЕЙБІР ПӘНДЕРІ БОЙЫНША ҮЛГЕРМЕЙДІ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

А., 13 жаста, 7-сыныпта оқиды. Соңғы тоқсанда математика, орыс тілі және ағылшын тілі пәндері бойынша үлгерімі күрт төмендеген. Үй тапсырмаларын мүлде орындамайды, сабақта үндемей отырады, «Мен бәрібір ештеңе түсінбеймін», – дегенді жиі айтады. Анасы кешке дейін жұмыста, әкесі көмектеспейді. Бала мектеп туралы әңгімеден қашқақтай бастады.

Жағдай

Бала оқуда тұрақты қиындықтарға тап болып отыр: тапсырмаларды орындай алмайды, бағасы қанағаттанарлықсыз, сабақтардан қашуға тырысады, оқуға деген қызығушылығы жоқ, өзін «қабілетсіз» немесе «басқалардан нашармын» деп есептейді.

Ментор нені байқауы мүмкін:

бала: «Менің қолымнан ештеңе келмейді», – дейді;
оқу туралы әңгімелесуден бас тартады;
алған бағалары үшін ұялады;
оқудың не үшін қажет екенін түсінбейді;
мектеп туралы сөз қозғалғанда ашуланады немесе тітіркенеді;
өзін оқу үлгерімі жоғары құрдастарымен салыстырады;
көмек қажет болса да, оны сұрауға қиналады.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға өз мүмкіндіктеріне деген сенімін қалпына келтіруге, алаңдаушылық деңгейін төмендетуге, оқуға деген ынтасын қолдауға және жағдайды жақсартуға бағытталған алғашқы шынайы қадамдарды жасауға көмектесу.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Тағайындалғаннан кейін ментор бала жайындағы жасы, сыныбы, оқудағы қиындықтары, отбасы мен мектеп тарапынан көрсетілетін қолдау туралы негізгі ақпаратты алады.

2. Әңгімелені оқу үлгерімінен бастамау үшін алғашқы кездесуге дейін ментор баланың қызығушылықтары туралы бейтарап сұрақтар дайындап алады.

3. Алғашқы кездесуде ментор өз рөлін түсіндіреді: «Мен мұғалім де, тексеруші де емес, саған қолдау көрсетіп, нені жақсартуға болатынын бірге анықтауға көмектесетін адаммын».

4. Қарым-қатынас барысында ментор қиындықтардың нақты неден туындайтынын анықтайды: пәнді түсінбеу, өткізіп алған тақырыптар, мұғалімнен қорқу, жанжалдар, күн тәртібінің болмауы немесе өзін-өзі төмен бағалау.

5. Баламен бірге шағын мақсат айқындалады: мысалы, күніне бір тапсырманы орындау, бір пән бойынша дайындалу немесе күрделі тақырыпты түсіндіріп беруді сұрау.

6. Ментор баламен тұрақты байланыс орнатып, тек бағаларына емес, оның көңіл күйі мен жалпы жағдайына да қызығушылық танытады.

7. Егер қиындықтар сақталса, ментор педагогті, психологті немесе әлеуметтік педагогті тарту қажеттілігі туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Оң өзгерістер байқалған жағдайда ментор баланың дербестігін біртіндеп арттырады: «Сен енді нені өзің жасай аласың?», «Көмек сұрау үшін кімге жүгіне аласың?».

9. Сүйемелдеу оқу жағдайы тұрақталып, баланың бойында қолдау сұраудың тұрақты дағдылары қалыптасқаннан кейін аяқталады.

Менторға:

баланы бағалары үшін ұялтуға;
оны басқа балалармен салыстыруға;
баланың орнына үй тапсырмаларын орындауға;
«Мен сені барлық пән бойынша тез арада үлгерімінді көтеруге көмек беремін» деген уәде беруге;
ата-ананы немесе мұғалімдерді кінәлауға;
баланың қабілеттері туралы қорытынды жасауға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер баланың оқу үлгерімі төмендігі мектепке барудан бас тарту, жәбірлеуге ұшырау, күйзеліске тән ойлар мен пікірлер айту, отбасындағы зорлық-зомбылық, ата-аналық бақылаудың болмауы немесе білім беру процесінен шығып қалу қаупімен қатар байқалса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге жедел түрде хабарлауы қажет.

Оң динамиканың белгілері:

бала оқу туралы сабырлы әрі ашық сөйлесе бастады;
кемінде бір оқу пәніне қызығушылық таныта бастады;
оқу тапсырмаларын өз бетінше орындауға талпыныс жасай бастады;
кателесуден қорқу сезімі төмендеді;
қажет болған жағдайда көмек сұрауға бейімделді;
сабақтан қалу жағдайлары мен оқуға байланысты жанжалдар азайды.

2-КЕЙС. ҚАРАУСЫЗ ҚАЛУ, ПАНАСЫЗДЫҚ, ҚАҢҒЫРУ ЖӘНЕ ҚАЙЫР СҰРАУ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Б., 12 жаста, 7-сынып оқушысы. Сабақ аяқталғаннан кейін бірден үйіне бармай, кешке дейін көшеде жүреді. Бірнеше рет сауда орталығының маңында өтіп бара жатқан адамдардан тамақ алуға ақша сұрағаны анықталған. Кейде мектепке қалай-солай, кейбір күндері аш келетіні байқалады. Отбасы туралы әңгімелескенде нақты жауап бермейді. Баланың айтуынша, үйде жиі жанжал туады, ал ересектер оның қайда жүргеніне және немен айналысатынына мән бермейді.

Жағдай

Бала ұзақ уақыт бойы ересектердің бақылауынсыз қалады, уақытының басым бөлігін көшеде өткізеді, кейде үйден тыс жерде түнеуі мүмкін, қаңғыруға немесе қайыр сұрауға бейім. Оның тұрақты күн тәртібі және жанында қамқорлық көрсететін ересек адам жоқ.

Ментор нені байқауы мүмкін

бала қайда қонатынын немесе тамағын қайдан табатынын білмейді;
кешкі уақытта жиі көшеде жүреді;
шаршаңқы, аш немесе күтімі төмен;
отбасы туралы әңгімелескісі немесе бұл тақырыпты қозғағысы келмейді;
ақша, тамақ немесе қажетті заттар сұрайды;
үйде өзін қауіпсіз сезінбейтінін немесе оған ешкім көңіл бөлмейтінін айтады;
өзіне назар аударып, қамқорлық танытқан кез келген адамға тез бауыр басады.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Баланы қолдау, жанында жанашыр ересек адамның бар екенін сезінуіне көмектесу және баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен құқықтарын қорғау үшін ақпаратты уәкілетті органдарға уақытылы жеткізу.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Тағайындалғаннан кейін ментор баланың жағдайына қатысты тек қажетті ақпаратты алады және БҚҚБ немесе КТІҚҚК тарапынан жауапты тұлғаны нақтылайды.

2. Кездесуге дейін ментор қарым-қатынас жасау үшін қауіпсіз орынды нақтылайды. Кездесулер тек қоғамдық орындарда немесе БҚҚБ белгілеген ұйымның базасында өткізіледі.

3. Алғашқы кездесуде ментор баладан күйзеліс тудыратын жағдайлар туралы егжей-тегжейлі сұрамайды, сабырлы түрде танысып, өз рөлін түсіндіреді: «Менің міндетім – саған қолдау көрсету және көмектесу».

4. Ментор баланың негізгі қажеттіліктерін байыппен анықтайды: оның қонатын орны бар ма, тамағы мен киімі жеткілікті ме, заңды өкілдерімен байланысы бар ма, мектепке барып жүр ме.

5. Егер баланың тұратын орны жоқ екені, аш жүретіні, көшеде түнеп жүргені, қанауға ұшырағаны немесе ересектер тарапынан қайыр сұрауға тартылғаны анықталса, ментор бұл туралы дереу БҚҚБ-ға немесе КТІҚҚК-ға хабарлайды.

6. Сүйемелдеу барысында ментор баламен байланысты үзбей, оның мамандардан қашқақтамауына көмектеседі және көмекті қабылдаудың маңызын қарапайым тілмен түсіндіреді.

7. Ментор кездесу күні, баланың жағдайы, баланың хабарлаған мәліметтері және ақпараттың кімге берілгені сияқты қысқаша деректерді тіркейді.

8. Жағдай өзгерген кезде ментор кейінгі әрекеттерді БҚҚБ-мен келіседі.

9. Баланың қауіпсіз ортада екені анықталып, оған жауапты мамандар бекітілген соң сүйемелдеуді аяқталады.

Менторға:

баланы өз үйіне алып кетуге ;
балаға ақшалай көмек көрсетуге ;
уәкілетті органдармен келіспей, оның туыстарын өз бетінше анықтауға немесе іздеуге;
балаға құпияны сақтайтыны туралы уәде беруге;
ата-анасын баланың көзінше кінәлауға;
қанауға тартылуы мүмкін жағдайларды өз бетінше тексеруге;
көшеде түнеу фактілері туралы ақпаратқа әрекетсіз қарауға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала үйден тыс жерде түнеп жүрсе, тамаққа қол жеткізе алмаса, зорлық-зомбылыққа ұшыраса, ересектер тарапынан қайыр сұрауға тартылса, қауіпті ортада жүрсе, хабарсыз кетсе, денесінде жарақат белгілері байқалса немесе үйде өзіне қауіп төніп тұрғанын айтса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны немесе КТІҚҚК-ны дереу хабардар етуі тиіс.

Оң динамиканың белгілері

бала қауіпсіз жерге орналастырылды;
жауапты адамдар немесе тиісті қызметтермен байланыс орнатылды;
бала мектепке тұрақты түрде бара бастады;
сырт келбеті, ұйқысы және тамақтануы жақсарды;
бала мамандардың көмегін қабылдай бастады;
ересектердің қарауынсыз көшеде жүру уақыты азайды.

3-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН ОҚУШЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНЫҢ ЖАРҒЫСЫ МЕН ІШКІ ТӘРТІП ЕРЕЖЕСІНЕ БАҒЫНБАЙДЫ НЕМЕСЕ ЖИІ ТҮРДЕ БҰЗАДЫ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

В., 14 жаста, бірнеше рет сабақтың өтуіне кедергі келтірген, педагогтерге дөрекі жауап беріп, сынып жетекшісінің талаптарын орындаудан бас тартқан. Бірнеше рет сабақтан рұқсатсыз шығып кеткен. Сөйлескен кезде: «Мұғалімдер маған тиіседі», «Мектепте бәрі маған қарсы», – дейді. Алайда, кейбір құрдастарымен сабырлы әрі еркін қарым-қатынас жасайды.

Жағдай

Бала мектептің ішкі ережелерін жиі бұзады: педагогтерді тыңдамайды, сабақтың қалыпты өтуіне кедергі келтіреді, қойылған талаптарды орындамайды, дөрекі сөздер қолданады және белгіленген тәртіпті сақтаудан бас тартады.

Ментор нені байқауы мүмкін:

бала «мектеп әбден жалықтырды» дейді;
мектеп ережелерін өзіне қысым көрсету ретінде қабылдайды;
ересектердің өзіне әділетсіз қарайтынына сенеді;
тәртіп бұзғанын мақтан тұтады;
мінез-құлқының салдарын түсінбейді;
сын айтылған жағдайда тез ашуланады.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты: балаға өз әрекеттерінің салдарын түсінуді, келіспеушілігін қауіпсіз тәсілмен білдіруді үйретіп, мектеппен қарым-қатынасын біртіндеп қалпына келтіруге көмектесу.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор қандай қағидалардың бұзылғанын және мұндай жағдайлардың қаншалық жиі болғанын нақтылайды.
2. Алғашқы кездесуде баланы айыптамай, мектеп, ішкі ережелер туралы өз пікірін талқылайды.
3. Ментор балаға өзі туралы пікірін өзгертуге көмектеседі: «Негізі жаман бала емессің. Бірақ кейбір әрекеттеріңмен өзіңе зиян келтіресің».

4. Баламен бір нақты жағдай талданады: не болды, қандай күйге түсті, қалай әрекет етті, жағдай немен аяқталды.

5. Шағын мақсат айқындалады: мысалы, бір сабақта дауға араласпау, жанжалдан балағат сөздер қолданбай шығу немесе жағдай ушықпай тұрып ересек адамнан көмек сұрау.

6. Ментор осы мақсатқа қол жеткізу барысында баланы қолдайды және тіпті шағын жетістіктердің өзін атап өтеді.

7. Егер тәртіп бұзушылықтар күшейсе, агрессиямен, қорқытумен немесе құқыққа қайшы әрекеттермен қатар жүрсе, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Қажет болған жағдайда жұмысқа педагог-психолог, әлеуметтік педагог немесе мектеп әкімшілігі тартылады.

9. Бала қағидаларды неғұрлым тұрақты сақтай бастаған және қиын жағдайларды агрессиясыз талқылай алатын деңгейге жеткен кезде сүйемелдеуді аяқтауға болады.

Менторға

жазалау шараларымен қорқытуға;
мектеп әкімшілігінің немесе педагогтердің ұстанымын қолдап, балаға қарсы позиция ұстануға;
дөрекілік пен агрессивті мінез-құлықты ақтауға;
педагогтермен дауласуға немесе жанжалға араласуға;
мектептің тәртіптік мәселелерін өз бетінше шешуге;
баладан қысқа мерзімде толық өзгеруді талап етуге тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала басқа адамдарға қауіп төндірсе, дене күшін қолданса, қауіпті заттарды алып жүрсе, психоактивті заттарды қолдану белгілері байқалса немесе оқу процесіне қатысудан толық бас тартса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны немесе үйлестірушіні дереу хабардар етуі тиіс.

Оң динамиканың белгілері

тәртіп бұзушылықтар сирей бастады;
бала өз әрекеттерінің салдарын түсініп, олар үшін жауапкершілік ала бастады;
жанжалдардың саны азайды;
келіспеушілігін сабырлы әрі қауіпсіз тәсілдер арқылы білдіруге үйрене бастады;
мектепте сенім артып сөйлесе алатын кемінде бір ересек адаммен тұрақты байланыс орнатты.

4-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ БІР АЙ ІШІНДЕ ТӨРТ КҮН НЕМЕСЕ ОДАН ДА КӨП УАҚЫТ ДӘЛЕЛДІ СЕБЕПСІЗ САБАҚҚА ЖҮЙЕЛІ ТҮРДЕ ҚАТЫСПАУЫ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Г., 15 жаста, бір ай ішінде еш себепсіз 6 оқу күн мектепке бармаған. Ата-анасына мектепке барып жүргенін айтқан, алайда сабаққа кірмей, аулада жүрген. Оқу үлгерімі төмендеген. Әңгіме барысында ол кейбір пәндер бойынша орындалмаған тапсырмалардың жиналып қалғанын, сыныптастарымен келісе алмайтынын, сондықтан мектепке баруға ұялатынын мойындады.

Жағдай

Бала бір ай ішінде себепсіз төрт күннен аса сабаққа бармайды, мектептен қашқақтайды, сабақтан қалу фактілерін жасырады және оқуды мүлде қойған.

Ментор нені байқауы мүмкін:

бала «мектепте істейтін ештеңе жоқ» дейді;
қорқатынын, іші пысатынын, шаршайтынын, оқушылармен келісе алмайтынын айтады.уға шағымданады;
сабақ кестесі мен бағаларын жасырады;
сабақ уақытында жиі үйден тыс жерде болады;
мектепке барудың орнына немен айналысатынын нақты түсіндіре алмайды;
сабақтан қалуды қалыпты жағдай деп санайтын ортамен араласады.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Сабақтан қалудың себептерін анықтау, баланың оқуға оралуына қолдау көрсету және егер сабақтан қалу қауіп-қатер факторларымен байланысты болса, бұл туралы тиісті мамандарға уақытылы хабарлау.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор баланың сабақтан неше күн қалғаны және жалпы жағдайы туралы ақпарат алады.

2. Кездесуге дейін айыптауға бағытталмаған бейтарап сұрақтар дайындайды.

3. Алғашқы кездесуде: «Сені сабақтан қалғаның үшін сөгуге келген жоқпын. Маған не болып жатқанын түсіну маңызды», – деп түсіндіреді.

4. Ментор сабақтан қалудың себептерін анықтайды: жәбірлеу (буллинг), сәтсіздікке ұшыраудан қорқу, отбасылық міндеттер, жанжалдар, құрдастар ортасының ықпалы, алаңдаушылық немесе ересектер тарапынан бақылаудың жеткіліксіздігі.

5. Баламен бірге шағын мақсат айқындалады: мысалы, сабақтың кемінде бір бөлігіне қатысу, бір пән бойынша оқуын қалпына келтіру немесе мектептегі өзіне сенім арта алатын ересек адаммен сөйлесу.

6. Ментор баланы кездесулер және күндізгі уақытта жіберілетін қысқа хабарламалар арқылы қолдайды.

7. Журналда тек қысқаша мәліметтер тіркеледі: кездесу күні, талқыланған тақырып, баланың көңіл күйі және қол жеткізілген келісімдер.

8. Егер сабақтан қалу жалғаса берсе, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды және мектептің, психологтің немесе әлеуметтік педагогтің қатысуын ұсынады.

9. Сүйемелдеуді аяқтау сабақтан қалу жағдайларының тұрақты түрде азаюы және баланың мектеппен байланысының қалпына келуі кезінде мүмкін болады.

Менторға:

баланы ұялтуға немесе кемсітуге;
полициямен немесе басқа құқық қорғау органдарымен қорқытуға;
ата-анасы арқылы қысым жасауға;
сабақтан қалу фактілерін құпия сақтайтыны туралы уәде беруге;
мектеппен байланысты мәселелерді өз бетінше реттеуге;
баламен түнгі уақытта хат алмасуға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала хабарсыз кетсе, үйден тыс жерде түнеп жүрсе, сабақтан қалу зорлық-зомбылықпен, жәбірлеумен (буллингпен), психоактивті заттарды қолданумен, қылмыстық ортаға тартылумен немесе отбасының ынтымақтастықтан бас тартуымен байланысты болса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны немесе үйлестірушіні дереу хабардар етуі тиіс.

Оң динамиканың белгілері

бала сабаққа тұрақты қатыса бастады;
сабақтан қалудың себептері туралы ашық әңгімелеседі;
оқу процесіне қайта қосылудың нақты жоспары қалыптасты;
алаңдаушылық деңгейі төмендеді;
мектеппен өзара байланыс қалпына келді.

5-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БІЛІМ АЛУШЫ ӘКІМШІЛІК НЕМЕСЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚ ЖАСАДЫ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Д., 16 жаста, бір топ жасөспіріммен бірге тұрғын үй ауласындағы мүлікке зиян келтірген. Кәмелетке толмаған балаға қатысты мән-жайды анықтау рәсімі жүргізілуде. Алғашында жасөспірім «жай ғана қасында болдым» деп мәлімдегенімен, кейіннен «басқаларға еріп қатыстым» деп мойындайды. Ол ата-анасының реакциясынан қорқады және енді «қалыпты өмір сүрудің мәні қалмады» деп есептейді.

Жағдай

Бала әкімшілік немесе қылмыстық құқық бұзушылық жасаған немесе құқық бұзушылыққа байланысты мән-жайды анықтау процесіне

тартылған. Ол қорқыныш, ұялу, агрессия, жоққа шығару немесе сырттай немқұрайдылық таныту сияқты күйде болуы мүмкін.

Ментор нені байқауы мүмкін

бала өз әрекетін ақтауға тырысады;
кінәні өзгелерге аударады;
«Маған енді бәрібір» деп айтады;
салдарынан қорқады;
бұл тақырыпта сөйлесуден қашқақтайды;
құрдастар ортасының ықпалына тез түседі;
«Енді бір нәрсені өзгертуге тым кеш» деп есептейді.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға өз әрекетінің салдарын түсінуге, жағдайды түзетуге болатынына сенім қалыптастыруға және құқық бұзушылықтың қайталануының алдын алуға қолдау көрсету.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор жағдайға қатысты тек ең қажетті ақпаратты алады.
2. Алғашқы кездесуде ментор құқықтық мәселелерді талқыламайды және қандай да бір мән-жайды өз бетінше анықтауға тырыспайды.
3. Ментор: «Мен тергеуші де, судья да емеспін. Менің міндетім – саған қолдау көрсету және мұндай жағдайдың қайталанбауына көмектесу», – деп түсіндіреді.
4. Сенімге негізделген әңгімелесу барысында жасалған әрекеттің салдары, баланың сезімдері және жағдайды түзетуге бағытталған ықтимал қадамдар талқыланады.
5. Сүйемелдеудің мақсаты қарапайым түрде айқындалады: құқық бұзушылықты қайталамау, қарым-қатынас жасайтын ортасын өзгерту, оқуын қалпына келтіру, пайдалы қызметпен айналысу.
6. Ментор балаға балама мүмкіндіктерді көруге көмектеседі: спорт, еңбек қызметі, үйірмелер, волонтерлік қызмет және оқу.

7. Егер құқық бұзушылықтың қайталану қаупі, құрдастар ортасының қысымы немесе басқа адамдарға қауіп төндіру белгілері байқалса, ментор БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Егер бала әкімшілік немесе қылмыстық іс жүргізу процесіне қатысып жатса, ментор процессуалдық мәселелерге араласпайды, тек өз рөлі шеңберінде эмоциялық қолдау көрсетеді.

9. Сүйемелдеуді аяқтау құқық бұзушылықтың қайталану қаупі азайған, бала пайдалы қызметпен тұрақты айналыса бастаған және конструктивті мінез-құлқы қалпына келген жағдайда мүмкін болады.

Менторға:

істің мән-жайын тергеуші сияқты анықтауға;
құқықтық кеңес беруге;
уәкілетті органдардың шешіміне ықпал етемін деп уәде беруге;
құқық бұзушылықты ақтауға;
баланы қылмыскер деп атауға;
істің мән-жайын бөгде адамдармен талқылауға;
тергеу немесе әкімшілік іс жүргізу ісіне араласуға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала құқық бұзушылықты қайта жасауды жоспарласа, қорқытуға ұшыраса, топтың қысымында болса, агрессия танытса, жасырынып жүрсе немесе суицидтік сипаттағы пікірлер айтса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны немесе үйлестірушіге дереу хабар беруі тиіс.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала өз әрекетінің салдарын мойындай бастады;
жағымсыз ортаның ықпалы азайды;
пайдалы қызметпен айналыса бастады;
мектеппен және отбасымен өзара қарым-қатынасы жақсарды;
бала болашағы мен алдағы жоспарлары туралы айта бастады.

6-КЕЙС. АЛКОГОЛЬ, ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ СУСЫНДАР, ПСИХОАКТИВТІ ЗАТТАР, ВЕЙПТЕР ЖӘНЕ ТЕМЕКІ ӨНІМДЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Е., 14 жаста, мектеп аумағына жақын жерде вейп пайдаланған. Оның телефонында достарымен бірге энергетикалық сусындар ішіп, электрондық темекі шегіп тұрған фотосуреттер сақталған. Ескерту жасалғанда: «Бұл кәдімгі темекі емес, ешқандай қауіп жоқ», – деп жауап береді. Соңғы уақытта ашушаң бола бастаған, сабаққа жиі кешігеді және спорт секциясына қатысуға қызығушылығы төмендеген.

Жағдай

Бала алкогольді, энергетикалық сусындарды, психоактивті заттарды, вейптерді немесе темекі өнімдерін тұтынады. Кей жағдайда ол мұндай әрекеттерді қалыпты жағдай, өзінің мықтылығын көрсетудің құралы ретінде қабылдайды.

Ментор нені байқауы мүмкін

темекінің, алкогольдің немесе хош иістендіргіштердің иісі;
вейптерді, энергетикалық сусындарды немесе алкогольді қалыпты құбылыс ретінде қабылдайтын әңгімелер;
тұтыну фактілері бейнеленген фотосуреттер немесе бейнежазбалар;
көңіл күйдің күрт өзгеруі;
тұйықтық;
ашушандық;
ұйқының, оқу үлгерімінің және күн тәртібінің бұзылуы;
жаңа ортаның немесе жаңа достар тобының пайда болуы.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Сенімге негізделген қарым-қатынасты сақтау, балаға зиянды әдеттердің қауіп-қатерлерін түсінуге көмектесу, құрдастар ортасының теріс ықпалын азайту, тұтырудан бас тартуға қолдау көрсету және тәуелділік белгілері немесе денсаулыққа қауіп төндіретін жағдайлар байқалса тиісті мамандарға уақытылы хабарлау.

Ментор әрекеттерінің алгоритмі

1. Ментор бала қандай заттарды қолданатыны және бұл қаншалық жиі орын алатыны туралы қажетті ақпаратты алады.
2. Алғашқы кездесуде баланы айыптамайды және қорқыту тәсілдерін қолданбайды.

3. Сабырлы түрде бағыттаушы сұрақтар қояды: «Бұл қашан басталды?», «Бұл саған не береді?», «Әдетте мұны кіммен бірге жасайсың?».

4. Балаға заттарды қолдану мен оның салдары арасындағы байланысты түсінуге көмектеседі: ұйқы, оқу үлгерімі, спорт, қарым-қатынас, денсаулық және эмоционалдық жағдай.

5. Баламен бірге нақты мақсат анықталады: қолдану жиілігін азайту, қолданудан бас тарту, қолайсыз ортадан аулақ болу, күйзелісті жеңілдетудің қауіпсіз тәсілдерін табу.

6. Ментор баланың пайдалы балама әрекеттерін қолдайды: спортпен айналысу, серуендеу, шығармашылықпен айналысу, әңгімелесу, түрлі іс-шараларға қатысу.

7. Хат алмасу тек алдын ала келісілген уақытта жүргізіледі. Егер бала затты қолдануға деген күшті ниет, өзін нашар сезіну немесе ПБЗ қолдану туралы жазса, ментор бұл ақпаратты тіркеп, үйлестірушіге хабарлайды.

8. Тәуелділік белгілері немесе психобелсенді заттарды (ПБЗ) қолдану жағдайлары анықталған кезде, ментор БҚҚБ-ға/үйлестірушіге дереу хабарлайды.

9. Бала зиянды затты қолданудан бас тартқан немесе қауіп деңгейі төмендеген, сондай-ақ қажетті мамандардың көмегі ұйымдастырылған жағдайда сүйемелдеуді аяқтау болады.

Менторға;

баланың заттарын тексеру немесе тінту жүргізуге;
баладан мойындауды талап етуге;
баланы көпшілік алдында ұялту немесе кінәлау;
қорқыту тәсілдерін қолдану;
тәуелділікті өз бетінше емдеуге әрекет жасау;
медициналық кеңес беру;
баланың араласатын ортасымен жанжалға түсу тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала психобелсенді заттарды (ПБЗ) қолданса, мас болса, артық дозалану қаупі байқалса, есінен тану жағдайы орын алса, сондай-ақ бұл агрессия, үйден кету, құқық бұзушылықтар немесе суицидтік сипаттағы пікірлермен қатар жүрсе, ментор бұл туралы дереу БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлауы тиіс.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала бұл тақырыпты ашық талқылай бастады;
қауіптерді түсініп, мойындайды;
қолдану жиілігі азайды;
қауіпті ортадан алшақтай бастады;
қауіпсіз әрі пайдалы іс-әрекет түрлері пайда болды;
ұйқысы, оқу үлгерімі және көңіл күйі жақсарды.

7-КЕЙС. ОЙЫНҒА ТӘУЕЛДІЛІК (ЛУДОМАНИЯ)

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Ж., 15 жаста, бос уақытының көп бөлігін онлайн-ойындарға жұмсайды және достарының телефоны арқылы аздап бәс тігетіні бар. Кеш жатқандықтан, таңертең мектепке тұра алмайды, ата-анасынан «түскі асқа» деп ақша сұрайды, алайда оны ойынға жұмсайды. Ата-анасы телефонды шектеген кезде, отбасында жиі жанжалдар туындап, бала агрессия танытады.

Жағдай

Бала құмар ойындарға, бәс тігуге, ақша элементтері бар онлайн-ойындарға немесе бақылауды жоғалтуға, қарызға батады. Жанжалдарға және оқу үлгерімінің төмендеуіне әкелетін басқа да ойын әрекеттеріне тәуелділік белгілері көрінеді.

Ментор нені байқауы мүмкін:

ойындар, бәс тігу, ұтыстар туралы үнемі әңгіме қозғайды;
ақша сұрай береді;
телефондағы әрекеттерін жасырады;
түнгі уақытта белсенді болады;
қолжетімділік шектелген кезде ашуланады немесе қарсылық көрсетеді;
оқуға деген қызығушылығы төмендейді;
кұрдастарына қарыз болады;
шығындары мен уақытын өткізуі туралы шындықты айтпайды.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға құмаройынның салдарын түсінуге көмектесу, күн тәртібін қалпына келтіруге, қарызға кіру қаупін және қауіпті әрекеттерге тартылу жағдайының алдын алу. Қажет болған жағдайда тиісті мамандарға ақпаратты уақытылы жеткізу.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор ойынға тәуелділік белгілері туралы негізгі ақпаратты алады.
2. Алғашқы кездесуде баланы мазақтамайды, мәселені жоққа шығармайды.
3. Әңгіме барысында ойын арқылы неге ұмтылатынын анықтайды: тәуекел ету, алаңдаушылықтан қашу, ақша табу, қарым-қатынас немесе мойындалу қажеттілігі.
4. Баламен бірге ойын әрекеттерінің салдары талқыланады: ұйқы, оқу үлгерімі, қаржы, қарым-қатынас және көңіл күй.
5. Мақсат шағын қадам түрінде айқындалады: ойынға жұмсалатын уақытты қысқарту, түнгі ойындарды тоқтату, бәс тікпеу немесе маманмен сөйлесу.
6. Ментор ойынға кететін уақытты қауіпсіз әрі пайдалы іс-әрекеттермен алмастыруға көмектеседі.
7. Егер қарыздар, қорқыту, ақшаға бәс тігу, ұрлық немесе тәуелділіктің айқын белгілері анықталса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Ментор кездесулер мен байқалған өзгерістер туралы қысқаша жазбалар жүргізеді.

9. Сүйемелдеуді аяқтау күн тәртібі тұрақтанған және тұрақты қолдау жүйесі ұйымдастырылған жағдайда мүмкін болады.

Менторға:

баланың қарыздарын өтеу үшін ақша беруге;
баламен бірге құмар ойындар ойнауға;
тиісті өкілеттігі болмаған жағдайда оның телефонын тексеруге;
қорқыту тәсілдерін қолдануға;
тәуелділікті қысқа мерзімде жоямын деп уәде беруге;
қарыздар немесе қорқыту жағдайлары туралы ақпаратты жасыруға
тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Қарыздары болса, қорқыту жағдайлары, ұрлық фактілері, ақшаға бәс тігу, ересектердің құмар ойындарға тартуы, депрессиялық жағдайдың белгілері, суицидтік сипаттағы ойлар немесе ойын әрекетін бақылаудың толық жоғалуы анықталса көмектесу керек.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала мәселенің бар екенін мойындай бастады;
ойынға жұмсайтын уақыты азайды;
ұйқы тәртібі қалпына келді;
жанжалдар саны азайды;
басқа қызығушылықтары пайда болды;
ақша сұрау және қарызға бату жағдайлары тоқтады.

8-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН ҚЫЗ БАЛАНЫҢ ЖҮКТІЛІГІ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

3., 16 жаста, мектепке мүлде бармайжы, тұйық, сынып жетекшісімен сөйлескісі келмейді. Әңгіме барысында менторға өзінің жүкті болуы мүмкін екенін және оны анасына айтуға қорқатынын жеткізді. Қыз жылап: «Үйдегілер мені түсінбейді», «Енді не істеу керегін білмеймін», – дейді.

Жағдай

Кәмелетке толмаған қыз жүкті немесе өзінің жүкті болуы мүмкін екенін хабарлайды. Мұндай жағдай қорқыныш, ұялу сезімі, отбасы тарапынан қысым көрсетілуі, зорлық-зомбылық қаупі немесе медициналық көмекке жүгінуден бас тарту.

Ментор нені байқауы мүмкін:

алаңдаушылық пен тұйықтық;
мінез-құлқының күрт өзгеруі;
мектепке бармау жағдайлары;
ата-анасына айтуға қорқу;
«Мені өлтіріп тастайды», «Енді не істеу керегін білмеймін» сияқты сөздер айтуы;
серіктесі тарапынан қысым көруі;
дәрігерге қаралудан бас тартуы;
депрессиялық күйдің немесе өзін кінәлау белгілерінің байқалуы.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Кәмелетке толмаған қызды айыптамай, оның жалғыз қалмауына көмектесу, заңды өкілдеріне және тиісті мамандарға жүгінуіне қолдау көрсету, сондай-ақ денсаулығы мен қауіпсіздігіне қауіп төнген жағдайда ақпараттың БҚҚБ-ға немесе өзге де уәкілетті тұлғаларға уақытылы жеткізілуін қамтамасыз ету.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор жағдай туралы сүйемелдеуді жүзеге асыру үшін қажетті көлемдегі ақпаратты алады.
2. Алғашқы кездесуде ашық әрі сенімді әңгімелесуге қолайлы қауіпсіз орта қалыптастырады.
3. «Сен бұл жағдаймен жалғыз қалмауың керек», «Жаныңда саған көмектесе алатын ересектер мен мамандардың болғаны маңызды» дегендей қолдау білдіретін сөздерді қолданады.
4. Жеке өмірге қатысты егжей-тегжейлі сұрақтар қоймайды және қарым-қатынастың мән-жайын анықтауға тырыспайды.

5. Ең жақын қауіпсіз қадамды анықтауға көмектеседі, белгіленген тәртіпке сәйкес заңды өкілге, дәрігерге немесе психологке жүгінеді.

6. Егер қысым көрсету, қорқыту, зорлық-зомбылық, серіктестер арасындағы жас айырмашылығының едәуір болуы немесе қыздың қауіпсіздігіне қатысты алаңдаушылық белгілері анықталса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге дереу хабарлайды.

7. Бұдан кейін ментор эмоциялық қолдау көрсетеді, оқуын жалғастыруына және мамандармен байланысын сақтауға көмектеседі.

8. Хат алмасу күндізгі уақытта жүргізіледі; алаңдаушылық туғызатын хабарламалар тіркеліп, үйлестірушіге беріледі.

9. Қыз қажетті қолдау мен медициналық сүйемелдеуді алып, қауіпсіз ортада болған жағдайда сүйемелдеуді аяқтауға болады.

Менторға:

қызды айыптауға немесе кінәлауға;
қандай да бір шешім қабылдауға қысым көрсетуге;
интимдік жағдайларды егжей-тегжейлі талқылауға;
медициналық немесе құқықтық кеңес беруге;
денсаулығы мен қауіпсіздігіне қауіп төнсе, жағдайды жасыруға;
келісусіз серіктесімен сөйлесуге;
дәрігердің, психологтің немесе заңды өкілдің міндеттерін өзіне алуға
тыйым салынады

Қай кезде көмектесу керек

Егер зорлық-зомбылық қаупі, мәжбүрлеу, отбасы немесе серіктесі тарапынан қорқыту, медициналық көмектен бас тарту, суицидтік ойлар, сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық немесе қанау белгілері байқалса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны немесе үйлестірушіні дереу хабардар етуі тиіс.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

қыз көмек қабылдауға келісім берді;
заңды өкілдер мен тиісті мамандар тартылды;
медициналық бақылау ұйымдастырылды;
алаңдаушылық деңгейі төмендеді;
оқуға қолжетімділігі сақталды;
жағдайдың қауіпсіздігі қамтамасыз етілді

9-КЕЙС. БАЛА ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚҚА, ҚАТЫГЕЗДІККЕ ЖӘБІРЛЕУГЕ (БУЛЛИНГКЕ) ҰШЫРАДЫ НЕМЕСЕ ЗОРЛЫҚ- ЗОМБЫЛЫҚТЫҢ КУӘГЕРІ БОЛДЫ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

И., 13 жаста, мектепке барудан бас тарта бастады, таңертең ішінің ауыратынын айтып, шағымданады. Әңгіме барысында сыныптастары оның суреттерін қорлайтын жазулармен жариялайтын чат құрғанын айтты. Бірнеше рет мектеп дәлізінде оны итерген. Бала «ешкімге айтпаңызшы» деп өтінеді, өйткені жағдайдың одан әрі қиындап кете ме деп қорқады.

Жағдай

Бала физикалық, психологиялық немесе сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылыққа, қатыгездікке, жәбірлеуге (буллингке) ұшыраған немесе зорлық-зомбылықтың куәгері болған. Бұл – аса сақтықты және ақпаратты уәкілетті тұлғаларға уақытылы жеткізуді талап ететін дағдарыстық жағдай.

Ментор нені байқауы мүмкін:

қорқыныш, алаңдаушылық және тұйықтық;
көңіл күйінің күрт өзгеруі;
мектепке немесе үйге барудан бас тартуы;
денесінде жарақат іздерінің болуы;
жылауықтық, агрессия немесе есеңгіреу күйі;
«Ешкімге айтпаңыз», «Маған қорқынышты», «Бұған мен кінәлімін» деген сөздер айтуы;
белгілі бір адамдардан немесе орындардан қашқақтауы;
ұйқы мен тәбеттің бұзылуы;
өзіне қасақана зиян келтіру белгілері.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Баланы қолдау, оның психологиялық күйіне теріс әсер етпеу, қандай да бір мән-жайды өз бетінше анықтамау және баланың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен кәсіби көмек көрсету үшін ақпаратты БҚҚБ-ға, КТІҚҚК-ға немесе өзге де уәкілетті тұлғаға дереу жеткізу.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Егер ментор зорлық-зомбылық туралы ақпарат алса, ең алдымен сабыр сақтап, баланың өзін қауіпсіз сезінуіне жағдай жасайды.
2. Баладан оқиғаны егжей-тегжейлі айтуын талап етпейді және бағыттаушы сұрақтар қоймайды.
3. «Мұны айтқаның дұрыс болды. Бұған сен кінәлі емессің. Қазір ең маңыздысы – сенің қауіпсіздігіңді қамтамасыз ету», – деп айтады.
4. Бұл туралы ешкімге айтпаймын деп уәде бермейді.
5. БҚҚБ-ға, үйлестірушіге немесе өзге де уәкілетті тұлғаға дереу хабарлайды.
6. Егер баланың өміріне, денсаулығына тікелей қауіп төнсе, сүйемелдеу үшін белгіленген шұғыл әрекет ету тәртібіне сәйкес әрекет етеді.
7. Ақпаратты тиісті тұлғаларға жеткізгеннен кейін ментор балаға қолдау көрсетуді жалғастырады, бірақ мән-жайды анықтау немесе кәсіби көмек көрсету процесіне араласпайды.
8. Қысқаша жазбаларда тек нақты деректер тіркеледі: күні, баланың хабарлаған мәліметі және ақпараттың кімге берілгені.
9. Сүйемелдеуді аяқтау баланың қауіпсіздігі қамтамасыз етіліп, оған кәсіби қолдау көрсетілген жағдайда ғана мүмкін болады.

Менторға:

мән-жайды өз бетінше анықтауға;
баладан оқиғаның егжей-тегжейін сұрауға;
баланың сөзіне күмән келтіретіндей әрекет етуге;
баланы кінәлауға;
күдіктімен өз бетінше сөйлесуге;
жағдай туралы ақпаратты жариялауға немесе бөгде адамдармен талқылауға;
бұл туралы ешкімге айтпаймын деп уәде беруге;
зорлық-зомбылық жағдайында тараптарды өз бетінше татуластыруға тырысуға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер зорлық-зомбылық, қатыгездік, сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық, жәбірлеу (буллинг), қорқыту, бопсалау, бала куә болған материалдардың таратылуы туралы хабарлама немесе осындай белгілер анықталса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ны, КТІҚҚК-ны немесе өзге де уәкілетті тұлғаны дереу хабардар етуі тиіс.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала қауіпсіз ортада;
тиісті мамандар тартылды;
кінәлілік пен қорқыныш сезімі азайды;
бала көмек сұрау үшін кімге жүгіне алатынын біледі;
ұйқысы, оқуы және сенімді ересектермен байланысы қалпына келді;
құқық бұзушының ықпалы тоқтатылды.

10-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БАЛАНЫҢ БІРЕУГЕ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ, ҚАТЫГЕЗДІК КӨРСЕТУІ НЕМЕСЕ ЖӘБІРЛЕУІ (БУЛЛИНГ)

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

К., 14 жаста, екі сыныптасымен бірге өзінен кіші оқушыны жиі қорлайды: балағат сөздер айтып, оны телефонға түсіріп, бейнежазбаларды ортақ чатқа жариялаған. Алғашқы әңгіме кезінде: «Біз жай ғана қалжыңдадық, өзі біртүрлі», – дейді. Сонымен қатар жасөспірімнің алаңдайтыны байқалады, бірақ ол басқа балаға келтірген зиянын әлі толық түсінбейді.

Жағдай

Бала басқа балаға зорлық-зомбылық, қатыгездік көрсеткен немесе жәбірлеген (буллинг). Ол өз кінәсін жоққа шығаруы, әрекетін ақтауы, мұны жай ғана қалжың немесе өзін көрсету тәсілі деп есептеуі мүмкін.

Ментор нені байқауы мүмкін:

бала «Біз жай ғана қалжыңдадық» деп айтады;
жәбірленушіге келтірілген зиянды түсінбейді;
өзгелерге ықпал ете алатынын мақтан тұтады;
жәбірленушіні кінәлайды;
топпен бірге әрекет етеді;
жазадан қорқады, бірақ келтірген зиянын мойындамайды;
агрессия мен менсінбеушілік танытады.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға басқа адамға тигізген зиянын түсінуге көмектесу, жауапкершілік пен жанашырлық (эмпатия) қасиеттерін дамыту, зорлық-зомбылықтың немесе жәбірлеудің (буллинктің) қайталану қаупін азайту, сонымен бірге агрессиялық мінез-құлықты ақтамау.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор жағдай туралы өз рөлі шеңберінде қажетті ақпаратты алады.
2. Кездесу барысында баланы қорламайды және оған «агрессор» деген таңба жапсырмайды.
3. Баланың тұлғасын оның әрекетінен ажырата қарауға көмектеседі: «Сен өзгере аласың, бірақ бұл әрекетің басқа адамға зиян келтіргенін мойындау маңызды».
4. Әрекеттің салдарын талқылайды: басқа бала не сезінді, оның салдары қандай, мұндай жағдайда басқаша қалай әрекет етуге болатынын қарастырады.
5. Баламен бірге нақты мақсат айқындалады: жәбірлеуді тоқтату, қысым көрсететін топтан аулақ болу, ашуын сауатты түрде шығару жолдарын үйрету.

6. Ментор баланың жағымды әрекеттерін қолдайды: мамандармен келісілген жағдайда кешірім сұрау, жәбірлеуге қатысудан бас тарту, жанжал туындаған кезде көмекке жүгіну.

7. Егер агрессия қайталанса, қорқыту, физикалық зорлық-зомбылық немесе топтық жәбірлеу жағдайлары анықталса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Ментор татуластыру рәсімін өз бетінше ұйымдастырмайды.

9. Бала агрессиялық мінез-құлқын тұрақты түрде тоқтатып, жауапкершілік танытқан жағдайда сүйемелдеуді аяқтауға болады.

Менторға:

зорлық-зомбылықты ақтауға;
баланы қорлауға;
мамандардың қатысуынсыз баланы көпшілік алдында кешірім сұрауға мәжбүрлеуге;
жәбірленушімен кездесуді өз бетінше ұйымдастыруға;
қорқыту тәсілдерін қолдануға;
қайталанған жағдайларды жасыруға;
мектепке немесе отбасына қарсы баланың «қорғаушысы» болуға тыйым салынады

Қай кезде көмектесу керек

Егер зорлық-зомбылық қайталанса, қорқыту жағдайлары орын алса, топтық жәбірлеу (буллинг) анықталса, фото немесе бейнематериалдар таратылса, сексуалдық сипаттағы әрекеттер жасалса, дене жарақаттары анықталса немесе жәбірленушіге қысым көрсетілсе көмек көрсетіледі.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала өз әрекетінің зиянды салдарын түсіне бастады;
жәбірлеуге (буллингке) қатысуын тоқтатты;
агрессиялық әрекеттері азайды;
жанжалды сөз арқылы, бейбіт жолмен шешуге үйрене бастады;
өз әрекеттерінің салдары үшін жауапкершілік сезімі қалыптаса бастады;
құрдастарымен қарым-қатынасы жақсарды.

11-КЕЙС. АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНЫҢ ТҮЛЕГІ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

Л., 17 жаста, арнайы білім беру ұйымының түлегі. Мектеп бітірген соң күн тәртібін өз бетінше ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады, оқуын жалғастыру және жұмысқа орналасу мәселелері бойынша қайда жүгіну керектігін білмейді, сондай-ақ өзінен үлкен жасөспірімдердің ықпалына тез түседі. Ол «Өзім мұны істей алмаймын» деп, қателесуден қорқатынын жеткізеді.

Жағдай

Бала арнайы білім беру ұйымының түлегі және қоғамға бейімделу барысында түрлі қиындықтарға тап болуы мүмкін: күн тәртібін және іс-әрекетін жоспарлау, оқуын жалғастыру, жұмысқа орналасу, қарым-қатынас жасау, белгіленген ережелерді сақтау, тұрмыстық мәселелерді өз бетінше ұйымдастыру және қауіпсіз ортаны дұрыс таңдау.

Ментор нені байқауы мүмкін:

болашағына қатысты сенімсіздік;
қарым-қатынас жасаудағы қиындықтар;
сыртқы бақылауға шамадан тыс тәуелділік;
өз бетінше әрекет етуден қорқу;
алдағы жоспарлардың болмауы;
көмекке қалай жүгіну керектігін білмеуі;
қауіпті ортаның ықпалына түсу қаупі.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға өмірге бейімделуге көмектесу, тұрмыстық, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын дамыту, өзіне деген сенімділігін нығайту және қажет болған жағдайда көмекке жүгіну қабілетін қалыптастыру.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор бала оның қазіргі жағдайы туралы негізгі ақпаратты алады.
2. Алғашқы кездесуде баланың қызығушылықтары, жоспарлары және оны алаңдататын мәселелер талқыланады.

3. Өз рөлін түсіндіреді: «Мен саған күнделікті өмірде кездесетін түрлі жағдайларда бағыт-бағдар алуға және қиындықтар туындағанда қолдау көрсете аламын».

4. Баламен бірге нақты практикалық мақсаттар айқындалады: күн тәртібін түзу, оқуын жалғастыру, құжаттарды рәсімдеу, қарым-қатынас жасау, үйірмелерге қатысу және қауіпсіз әрі пайдалы іспен айналысу мүмкіндіктерін табу.

5. Қолдау нақты іс-әрекеттер арқылы жүзеге асырылады: бірге іс-шараға қатысу, апталық жоспарды талқылау, сөйлесу дағдыларын жаттықтыру, үйірме немесе секция таңдау.

6. Ментор баланың орнына барлық істі өзі орындамайды, керісінше, оны өз бетінше әрекет етуге үйретеді.

7. Егер қанау, қараусыз қалу, психобелсенді заттарды қолдану немесе құқық бұзушылық қаупі туындаса, ментор бұл туралы БҚҚБ-ға немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Баланың дербестігі артқан сайын кездесулер біртіндеп сирейді.

9. Сүйемелдеуді аяқтау бала нені үйренді, көмекке қайда жүгіне алады және алдағы жоспарлары қандай деген мәселені қорытындылау арқылы жүргізіледі.

Менторға:

баланы өзіне тәуелді етуге;
оның тұрмыстық және әлеуметтік мәселелерінің барлығын шешуге;
ақша беруге;
тиісті өкілеттігі болмай тұрып құжаттарды рәсімдеуге;
ата-ананың рөлін атқаруға;
баланы алдын ала дайындамай, қарым-қатынасты кенеттен тоқтатуға тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Егер бала баспанасыз қалса, азық-түлікпен қамтамасыз етілмесе, жеке басын куәландыратын құжаттары болмаса, қанауға ұшыраса, қауіпті ортаның ықпалына түссе, психобелсенді заттарды қолданса,

құқық бұзушылық жасаса немесе дағдарыстық жағдай белгілерін көрсетсе, ментор бұл туралы БҚҚБ немесе үйлестірушіге хабарлауы керек.

Оң динамиканың белгілері

бала дербес бола бастады;
күн тәртібі қалыптасты;
оқу немесе жұмысы бар;
бала кімге жүгіну керегін біледі;
мазасыздық деңгейі төмендеді;
қауіпсіз қарым-қатынас жасайтын адамдар шеңбері кеңейді.

12-КЕЙС. КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БАЛАНЫҢ ҚОҒАМҒА ЖАТ ӘРЕКЕТ ЖАСАУЫ

Жағдайдың қысқаша сипаттамасы

М., 15 жаста, ауладағы жанжалдардың ортасында жүреді. Балағат сөздерді жиі қолданады, арандатушылық сипаттағы бейнероликтер жариялайды, көпқабатты тұрғын үйдің кіреберісіндегі ортақ мүлікті бүлдіреді. Ол мұндай әрекеттерді «әлсіз болып көрінбеудің» тәсілі деп есептейді. Соңғы уақытта оқу үлгерімі төмендеп, ата-анасымен қарым-қатынасы нашарлаған. Уақытының басым бөлігін өзінен үлкен жасөспірімдер тобымен өткізеді.

Жағдай

Бала қоғамға жат мінез-құлық танытады: қоғамдық тәртіп пен жалпыға ортақ мінез-құлық нормаларын өрескел бұзады, агрессивті немесе арандатушылық әрекеттер жасайды, тәуекелі жоғары топтардың ықпалына түседі, ортақ мүлікті бүлдіреді, ұсақ құқыққа қайшы әрекеттерге барады және қоғамдық тәртіпті бұзады.

Ментор нені байқауы мүмкін

бала өзін «беделді» көрсететін мінез-құлықпен мақтанады;
ережелерді бұзғаны үшін құрдастарының қолдауына ие болады;
өз әрекеттерінің зиянды салдарын түсінбейді;
«бәрі де осылай істейді» деп айтады;
тәуекел арқылы бедел жинауға ұмтылады;
ересектермен жиі жанжалға түседі;
ережелердің маңызын төмендетеді.

Менторлық сүйемелдеудің мақсаты

Балаға қоғамға жат мінез-құлықтың салдарын түсінуге көмектесу, өзін қауіпсіз жолмен таныту мүмкіндіктерін табуға жәрдемдесу және құқық бұзушылық жасау қаупін төмендету.

Ментордың әрекет ету алгоритмі

1. Ментор баланың қоғамға жат мінез-құلقىның сипаты туралы ақпарат алады.

2. Алғашқы кездесуде ментор кінәламай, ақыл айтпай, не үшін мұндай әрекеттер жасайтынын анықтауға тырысады: бедел, назар, қорғаныш, эмоциялық қанағаттану немесе белгілі бір топқа тиесілік сезімі.

3. Ментор мұндай әрекеттердің балаға, отбасына құрдастарына т.б. салдарын талқылайды.

4. Баламен бірге өзін көрсету мен мойындалудың қауіпсіз баламаларын іздейді: спорт, пайдалы іс-әрекеттегі көшбасшылық, еріктілік, шығармашылық немесе еңбек ету.

5. Нақты мақсат белгіленеді: қауіпті жағдайларға қатыспау, ортасын қауіпсіз ортаға ауыстыру, қоғамдық пайдалы іспен айналысу.

6. Ментор баланың әрбір оң қадамын қолдап, ынталандырады.

7. Егер қоғамға жат мінез-құлық қауіпті сипат алып, қайталана бастаса, топтық ықпалмен байланысты болса немесе құқық бұзушылық белгілері байқалса, ментор бұл туралы БҚҚБ немесе үйлестірушіге хабарлайды.

8. Қажет болған жағдайда мамандарды тарту уәкілетті тұлғалар арқылы жүзеге асырылады.

9. Баланың қоғамға жат әрекеттері азайып, оқуға, еңбекке немесе басқа да жағымды қызмет түрлеріне тұрақты қатыса бастағанда сүйемелдеуді аяқтауға болады.

Менторға:

тәуекелді мінез-құлықты тартымды немесе беделді етіп көрсетуге;
ереже бұзушылықтарға күлуге немесе оларды әзілге айналдыруға;
баланың қоғамға жат әрекеттерін жасыруға немесе ақтауға;
қорқытуға;
жанжалдарды шешуге тікелей араласуға;
баланың құрдастарымен қақтығысқа түсуге;
қорғаймын деп уәде беруге тыйым салынады.

Қай кезде көмектесу керек

Қоғамға жат мінез-құлық зорлық-зомбылықпен, қорқытып-үркітумен, мүлікті қасақана бүлдірумен, құқық бұзушылықпен, психоактивті заттарды қолданумен, кіші балаларды тартумен немесе қауіпті топтардың ықпалымен байланысты болған жағдайда қосымша қолдау көрсетіледі.

Оң өзгерістердің көрсеткіштері

бала ережелерді сақтауға көбірек мән береді;
жасаған әрекетінің салдары туралы ойлана бастайды;
өзін қауіпсіз жолмен көрсетуге тырысады;
жағымсыз ортаның ықпалы азаяды;
оқуға және ересектермен өзара қарым-қатынасқа көзқарасы жақсарады;
заңға қайшы емес әрекеттерді саналы түрде таңдай бастайды. заңға қайшы емес әрекеттерді саналы түрде таңдай бастайды.

**БАРЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР БОЙЫНША МЕНТОРҒА
АРНАЛҒАН ҚЫСҚАША НҰСҚАУЛЫҚ**

Ментордың әрекеті келесі дәйекті қадамдардан тұрады:

Ең алдымен баламен жақын байланыс орнатады;
Оның сөзін бөлмей тыңдайды;
Қолдау білдіреді;
Сынамайды және айыптамайды;
Орындай алмайтын уәде бермейді;
Күрделі жағдайды жалғыз өзі шешуге ұмтылмайды;
Әр кездесуден кейін қысқаша жазба қалдырады;
Қауіп немесе тәуекел байқалса, БҚҚБ, КТІҚҚК немесе
үйлестірушіге хабарлайды;
Баламен тұрақты байланысын сақтайды;
Сүйемелдеуді асықпай, біртіндеп аяқтайды.

VI. МЕНТОРДЫ ҚОЛДАУ ЖӘНЕ МЕНТОРЛЫҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ

Ментор қызметінің тиімділігі өткізілген кездесулердің немесе іс-шаралардың санымен емес, баланың өміріндегі нақты оң өзгерістермен, тәуекел факторларының төмендеуімен, қорғаныш факторларының күшеюімен және кәмелетке толмаған баланың әл-ауқаты деңгейінің артуымен айқындалады.

Менторлық сүйемелдеудің тиімділігін бағалау жұмысты уақытылы түзетуге, қосымша көмекті қажет ететін жағдайларды анықтауға және менторлық сүйемелдеудің сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ментор қызметінің тиімділігін бағалау мына мақсаттарда жүргізіледі:

- баланы сүйемелдеудің нәтижелілігін айқындау;
- сүйемелдеу жоспарының мақсаттарға жету деңгейін бағалау;
- баланың бойындағы оң өзгерістерді анықтау;
- сүйемелдеу шараларын түзету қажеттілігін айқындау;
- менторлардың қызмет сапасын арттыру.

Баланы сүйемелдеудің тиімділік критерийлері

Ментор өзінің сүйемелдеу қызметінің тиімділігін төмендегі критерийлер бойынша бағалай алады:

- ✓ бала тұрақты түрде байланысқа шығады;
- ✓ мені сенімді әрі қауіпсіз адам ретінде қабылдайды;
- ✓ бала сабаққа белсендірек қатыса бастады;
- ✓ үйірмелерге, спорт секцияларына және басқа да пайдалы әрі дамытушы іс-шараларға жиі қатыса бастады;
- ✓ баланың қатысуымен болатын жанжал жағдайларының саны азайды;
- ✓ бала өзінің мақсаттары мен болашағы туралы айта бастады;
- ✓ мен ментор ретінде өз рөлімнің шекарасын, құпиялылық қағидатын және қауіпсіздік талаптарын сақтаймын;
- ✓ мен ментор ретінде баланың мінез-құлқында алаңдататын белгілер байқалған жағдайда қайда және кімге жүгіну керектігін білемін.

Отбасымен өзара іс-қимылдың тиімділік критерийлері

Отбасындағы оң өзгерістер баланы сүйемелдеудің табысты жүзеге асырылуының маңызды көрсеткішінің бірі.

Тиімділіктің негізгі критерийлері мыналар болуы мүмкін:

- ✓ отбасының бірлесіп жұмыс істеуге дайын болуы;
- ✓ ата-аналардың баланың өміріне көбірек араласа бастауы;
- ✓ ата-аналардың кездесулер мен түрлі іс-шараларға белсенді қатысуы;
- ✓ ата-ана мен бала арасындағы түсіністік пен сенімнің артуы;
- ✓ жанжалдардың сиреуі;
- ✓ отбасының қажет болған жағдайда көмек сұрауы;
- ✓ сүйемелдеу жоспары бойынша қабылданған міндеттемелердің орындалуы.

Отбасының білім беру ұйымымен және тиісті мамандармен өзара әрекеттесуінің ішінара жақсаруының өзі сүйемелдеудің оң көрсеткіші ретінде қарастырылуы мүмкін.

Оң динамиканы бағалау индикаторлары

Ментор баланың проблемалық жағдайларын ғана емес, сондай-ақ оның жетістіктері мен оң өзгерістерін де тіркеп отыруы қажет.

Оң динамикаға жататын өзгерістердің мысалдары:

Бағыт	Көрсеткіш
Сабаққа қатысу	сабақтан қалу жағдайларының азаюы
Оқу	оқу жетістіктерінің жақсаруы
Мінез-құлық	жанжал жағдайларының азаюы
Эмоциялық жағдай	көңіл-күйінің тұрақтануы
Отбасы	отбасымен өзара әрекеттесудің жақсаруы
Бос уақыт	үйірмелер мен спорт секцияларына қатысуы
Әлеуметтік қарым-қатынас	достық байланыстарының қалыптасуы
Өзін-өзі бағалау	өмірлік мақсаттарының айқындала бастауы

Әсіресе қиын жағдайдағы балаларды сүйемелдеу барысында тіпті болмашы оң өзгерістердің өзін назардан тыс қалдырмау маңызды.

Ментор қызметін жүзеге асыру барысындағы тәуекелдер

Ерекше назар мен қолдауды қажет ететін балалармен жұмыс эмоционалдық тұрғыдан үлкен жауапкершілікті талап етеді. Ментор қызметінде жиі кездесетін кәсіби тәуекелдер:

эмоционалдық күйзеліс пен кәсіби қажудың дамуы;
 созылмалы психологиялық ширығу;
 өзін дәрменсіз сезіну;
 отбасының мәселелеріне шамадан тыс беріліп кету;
 кәсіби шектеулерді сақтамау;
 баламен немесе оның ата-анасымен жанжалдардың туындауы.

Ментор қызметіндегі кәсіби қауіптерді түсіну, дер кезінде тану оның қызметінің тиімділігін сақтаудың маңызды шарттарының бірі.

Эмоционалдық қажудың алдын алу	Эмоционалдық қажудың белгілері
Эмоционалдық қажудың алдын алу мақсатында мыналар ұсынылады: - жұмыс пен жеке өмір арасындағы тепе-теңдікті сақтау; - демалыс тәртібін ұстану; - супервизия мүмкіндіктерін пайдалану; - қиындықтар туындаған жағдайда кеңес алуға жүгіну; - әріптестермен кәсіби қарым-қатынасты қолдау; - оқыту және біліктілікті арттыру іс-шараларына қатысу; - эмоциялық өзін-өзі реттеу тәсілдерін қолдану.	- тұрақты шаршау; - ашушандық; - ынтаның төмендеуі; - эмоцияналды шаршау; - жұмыс нәтижесіне қызығушылықтың жоғалуы. Осы белгілер байқалған жағдайда кәсіби психологиялық немесе консультациялық қолдауға жүгіну ұсынылады.

Ментордың кәсіби шекаралары

Сүйемелдеудің сапалы жүргізу үшін ментор кәсіби шекараларды сақтауы тиіс.

Ментор:

- ✓ балаға қолдау көрсетеді;
- ✓ қажетті ресурстарды табуға көмектеседі;
- ✓ қажетті көмек алуына жәрдемдеседі.

Ментор :

- X отбасының орнына шешім қабылдамауы тиіс;
- X баланың өмірінің барлық аспектілері үшін жауапкершілікті өз мойнына алмауы тиіс;

X психологтың, дәрігердің немесе полиция инспекторының функцияларын атқармауы тиіс;

X отбасылық жанжалдарға араласпауы тиіс;

X баламен қалыптасқан қарым-қатынасты жеке мақсатта пайдаланбауы тиіс.

Кәсіби шекараларды сақтау сүйемелдеудің тиімділігін қамтамасыз етуге және кәсіби қажудың алдын алуға ықпал етеді.

Супервизия және әдістемелік қолдау

Супервизия ментор қызметінің сапасын арттырудың маңызды құралдарының бірі. Супервизия тәжірибелі маманмен бірлесіп күрделі жағдайларды кәсіби тұрғыдан талқылауды көздейді.

Супервизияның мақсаттары

- Менторлардың кәсіби құзыреттілігін арттыру
- Сүйемелдеу үдерісінде кәсіби қателіктердің алдын алу
- Күрделі жағдайларды талдау және мәселені шешудің тиімді жолдарын бірлесіп айқындау;
- эмоционалдық қажудың алдын алу

Супервизияны кемінде тоқсанына бір рет өткізу ұсынылады, ал дағдарыстық жағдайларды сүйемелдеу кезінде – қажеттілігіне қарай ұйымдастырылады. Супервизия мынадай форматтарда жүргізілуі мүмкін: жеке супервизия; топтық супервизия; күндізгі супервизия; онлайн-платформаларды пайдалана отырып қашықтан өткізілетін супервизия.

Менторларға жыл сайын біліктілікті арттыру бағдарламаларына, әдістемелік семинарларға, тренингтерге және супервизиялық іс-шараларға қатысу ұсынылады.

Тиімді менторлық сүйемелдеу ментордың кәсіби құзыреттілігін, балаға құрметпен қарауын, ведомствоаралық өзара іс-қимылды және үздіксіз кәсіби дамуын ұштастыру негізінде жүзеге асырылады. Менторлардың өздеріне қолдау көрсету ерекше назарды қажет ететін балаларды сүйемелдеу жүйесінің тұрақтылығы мен сапасын қамтамасыз етудің маңызды шартының бірі.

Менторға арналған құжаттардың үлгілері

АЛҒАШҚЫ КЕЗДЕСУГЕ АРНАЛҒАН БАҚЫЛАУ-ПАРАҒЫ

Кездесу күні: _____

Қатысушылар: _____

Бала туралы ақпарат:

Т.А.Ә. _____

Сыныбы _____

Жасы _____

1. Баланың қызығушылықтары:

Балаға не ұнайды, қандай істерді жақсы орындайды?

Қазіргі уақытта бала үшін не маңызды?

Қандай жағдайлар қиындық немесе мазасыздық тудыруы мүмкін?

Бала кімді өзіне ең жақын адам деп санайды (отбасы мүшелері, достары немесе басқа да маңызды адамдар)?

Қазіргі уақытта балаға қандай қолдау түрлері пайдалы әрі қажет деп есептеледі?

2. Баламен қарым-қатынас жасау ерекшеліктері (ментордың бақылауы бойынша): бала байланысқа оңай түседі/түспейді, қарым-қатынасқа қызығушылық танытады/танытпайды, ашық сөйлеседі/тұйық, сенімді қарым-қатынас орнату үшін көбірек уақыт қажет, т.б.)

3. Балаға қандай қолдау пайдалы болуы мүмкін?

☐ Көбірек қарым-қатынас жасау және эмоциялық қолдау көрсету

☐ Оқуына көмектесу

☐ Жаңа қызығушылықтар мен іс-әрекеттерге тарту

☐ Қарым-қатынас жасау дағдыларын дамыту

☐ Өмірлік мақсаттар мен болашақ жоспарларын айқындауға көмектесу

☐ Басқа: _____

Түсіндірме: _____

4. Баланың күшті жақтары мен ресурстары

Баланың:

☐ Қызығушылықтары

☐ Қолдау көрсететін достары немесе басқа адамдар

☐ Мақсаттары мен армандары бар

☐ Басқа: _____

5. Кездесу қорытындысы

Келесі кездесу жоспарланған күні: _____

Келесі кездесуге жоспарланған іс-әрекеттер?

Ментор: _____

МЕНТОРЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУДІҢ ҚЫСҚАША ЖОСПАРЫ

Баланың Т.А.Ә _____

Сүйемелдеу кезеңі: _____

Қолдау мақсаты	Бірлескен қадамдар	Уақыты	Нәтиже

Күні: _____

Ментордың аты-жөні _____

МЕНТОР ҚЫЗМЕТІ БОЙЫНША АРАЛЫҚ ЕСЕП

Есепті кезең: _____

Баланың Т.А.Ә _____

1. Белгіленген мақсаттар _____

2. Қол жеткізілген нәтижелер _____

3. Сүйемелдеу барысында туындаған қиындықтар _____

5. Ұсынымдар _____

Ментор _____

Күні _____

КЕЗДЕСУ ӨТКІЗУ КЕЗІНДЕ МЕНТОР ҮШІН ҚАУІПСІЗДІК БАҒАЛАУ-ПАРАҒЫ

Кездесу жиілігі: әр баланың жағдайына қарай айқындалады (айына кемінде екі рет).

Кездесу ұзақтығы: 1–2 сағат.

Кездесу орны: қоғамдық және қауіпсіз жерлер.

Үйде кездесуге, бірге түнеуге, қаржылық қатынастарға түсуге, бағалы сыйлықтар беруге/алуға немесе қабылдауға **тыйым салынады**.

Байланыс арналары: алдын ала келісілген байланыс құралдары (телефон, мессенджерлер).

Кездесулерді тіркеу: қысқаша журнал жүргізіледі (күні, баланың эмоционалдық жай-күйі, негізгі мәселелер мен маңызды оқиғалар).

Алаңдататын белгілер анықталған жағдайда: үйлестіруші немесе жауапты маманға хабар беру.

ХАТ АЛМАСУДЫ ЖҮРГІЗУ ҮШІН МЕНТОРҒА АРНАЛҒАН БАҚЫЛАУ-ПАРАҒЫ

Хат алмасу уақыты: тек күндізгі уақытта жүргізіледі. Ментордың байланысқа шыға алатын нақты уақыты алдын ала көрсетілуі тиіс.

Хабарламалар жиілігі: бала хабарлама жібере алады, алайда ментор ақылға қонымды шекте жауап береді (мысалы, күніне 1–2 реттен артық емес).

Егер хат алмасу шамадан тыс жиілесек: ментор бұл туралы үйлестірушіге хабарлайды.

Хат алмасу тақырыптары: қолдау көрсету, достық қарым-қатынас, қызығушылықтар мен әуестіктерді талқылау.

Тыйым салынады: отбасылық жанжалдарды, интимдік тақырыптарды және қаржылық мәселелерді талқылауға.

Қарым-қатынас форматы: қысқа, достық сипаттағы хабарламалар.

Егер бала алаңдататын тақырыптарды көтерсе: ментор оны тіркеп, үйлестірушіге немесе тиісті маманға жеткізеді.

Ментордың хат алмасу бойынша бақылау -парағы

Жауап беруге болатын уақыт аралығы белгіленген (мысалы, 9:00–20:00).
Хабарламалар саны бойынша келісім жасалған (күніне 1–2 жауаптан артық емес).
Хат алмасу тек келісілген мессенджерлер арқылы жүргізіледі.
Алаңдататын белгілер байқалған жағдайда үйлестірушіге хабарланады.
Хат алмасу кездесулерді алмастырмайды, тек оларды толықтырады.

ОҚИҒАНЫ ТІРКЕУ ҮЛГІСІ

Оқиғаның күні мен уақыты: _____

Оқиғаның болған орны:

Жағдайдың сипаттамасы (тек нақты фактілер көрсетіледі):

Баланың айтқан сөздері (мүмкіндігінше сөзбе-сөз):

Ментор қабылдаған шаралар:

Үйлестірушіге хабар берілген күн мен уақыт:

БАЛАНЫҢ МАҚСАТТАРЫН АНЫҚТАУ ҮШІН МЕНТОРҒА АРНАЛҒАН НҰСҚАУЛЫҚ

Өңгімелесудің мақсаты – баланың қызығушылықтарын, қажеттіліктерін және өзгертуге немесе дамытуға ұмтылатын бағыттарын анықтау, сондай-ақ қойылған мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған нақты әрі шағын қадамдарды бірлесіп жоспарлау.

Баланы не қызықтырады ?

Бос уақытыңда немен айналысқанды ұнатасың ?

Қолыңнан не келеді? Нені жақсы жасай аласың?

Нені байқап көргің келеді?

Саған қандай тақырыптар көбірек қызықтырады?

Баланың жауаптары:

Бала нені өзгерткісі немесе жақсартқысы келеді?

- ☐ Оқу және жаңа білім алу
- ☐ Достарымен және құрдастарымен қарым-қатынас
- ☐ Отбасымен қарым-қатынас
- ☐ Өзіне деген сенімділік
- ☐ Жаңа дағдылар мен қызығушылықтар
- ☐ Спорт және денсаулық
- ☐ Болашақ мамандығын таңдау
- ☐ Басқа: _____

Қазіргі уақытта бала үшін не маңызды:

Бала нені армандайды?

Қандай жетістікке қол жеткізгің келеді?

Бір жылдан кейін өзіңді қандай адам ретінде көргің келеді?

Қандай жаңа дағдыны меңгергің келеді?

Егер қолыңнан келетініне толық сенімді болсаң, не істер едің

Баланың армандары мен қалаулары:

Мақсатты айқындау

Менің жақын уақыттағы мақсатым:

«Мен _____ қалаймын»

Бұл мен үшін неліктен маңызды?

Мақсатыма жетуге не көмектеседі?

Мақсатқа жетудегі алғашқы қадам

Мақсатқа жақындау үшін дәл қазір қандай қадам жасауға болады?

БАЛАМЕН КЕЗДЕСУЛЕРДІ ТІРКЕУ ЖУРНАЛЫНЫҢ ҮЛГІСІ

Кездесу күні: _____

Кездесу орны: _____

Ұзақтығы: _____

Кездесу барысында не істелді

(белсенділіктер, іс-шаралар, бірлескен жұмыстар)

Бақылау

(баланың көңіл-күйі, қызығушылықтар, ерекше назар аударуды қажет ететін жайттар)

Келесі кездесуге дайындық

Күні: _____

Жоспарланған тақырып немесе белсенділік:

Ментор: _____